

Utkast som følger verneforslaget på høring

NASJONALPARK-/VERNEOMRÅDESTYRE SIN LOGO

Raet nasjonalpark, Hove landskapsvernområde og Søm landskapsvernområde

Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner

[Bilde]

[ANDRE RELEVANTE LOGO, EKS. NASJONALPARKLOGO, VERDENSARVLOGO EL.]

Innhold

Forord	4
1. Innledning.....	5
1.1 Raet nasjonalpark.....	5
1.2 Naturvern i Norge.....	5
1.3 Verneformål	6
1.4 Verneforskrift	7
1.5 Forvaltningsplan	7
1.6 Organisering og prosess i planarbeidet.....	8
1.7 Naturmangfoldloven	9
2. Beskrivelser av nasjonalparken og landskapsvernområdene	10
2.1 Raet nasjonalpark, Hove og Søm landskapsvernområder.....	10
2.2 Historisk bruk av verneområdene	10
2.3 Dagens bruk av verneområdene	11
2.4 Verneverdier.....	14
2.4.1 Landskap og kvartærgeologi.....	14
2.4.2 Klima og vegetasjon.....	15
2.4.3 Dyrelivet	17
2.4.4 Marint naturmiljø	19
2.4.5 Kulturminner	22
2.4.5 Friluftsliv	23
2.5 Trusler mot verneverdiene.....	24
2.5.1 Landskap og kvartærgeologi.....	24
2.5.2 Vegetasjon og planter	24
2.5.3 Dyrelivet	24
2.5.4 Marine naturtyper og arter	24
2.5.5 Kulturminner	24
2.5.6 Friluftsliv	24
2.6 Overvåking og kartlegging	24
3. Forvaltning av Raet nasjonalpark og landskapsvernområdene Hove og Søm	25
3.1 Forvaltningsmål og bevaringsmål.....	25
3.1.1 Forvaltningsmål for verneverdier i Raet nasjonalpark	26
3.1.2 Andre forvaltningsmål	27
3.1.2 Forvaltningsmål for Hove landskapsvernområde	27

3.1.3	Forvaltningsmål for Søm landskapsvernområde.....	28
3.2	Forvaltningsoppgaver og tiltak.....	28
3.2.1	Skjøtsel av naturkvaliteter og andre verneverdier.....	28
3.3	Retningslinjer for brukerinteresser	31
3.3.1	Friluftsliv, jakt og fritidsfiske	32
3.3.2	Landbruk.....	35
3.3.3	Næring	40
3.3.5	Privat eiendom – boliger, fritidsboliger og infrastruktur	40
3.3.6	Infrastruktur	47
3.3.7	Motorferdsel	49
3.3.8	Arrangementer	51
3.3.9	Retningslinjer for Hove landskapsvernområde	51
3.3.10	Retningslinjer for Søm landskapsvernområde	51
3.4	Saksbehandlingsrutiner	52
3.4.1	Forvaltningsmyndigheter	52
3.4.2	Lovverk	52
3.4.3	Generelle saksbehandlingsrutiner.....	53
3.4.3	Dispensasjon fra vernebestemmelsene	55
3.5	Oppsyn.....	56
4.	Litteratur og vedlegg	57

Forord

Forvaltningsplanen for Raet nasjonalpark, Hove landskapsvernområde og Søm landskapsvernområde er utarbeidet som en del av verneprosessen for opprettelsen av Raet nasjonalpark.

Ved opprettelsen av nasjonalparker skal det legges frem et utkast til forvaltningsplan samtidig med vernevedtaket. Forvaltningsplanen skal være et redskap og hjelpemiddel for å opprettholde og fremme verneformålet. Den skal sikre en enhetlig forvaltning av nasjonalparken og landskapsvernområdene ved å gi konkrete retningslinjer om bruk, informasjon, skjøtsel, tilrettelegging osv.

Forvaltningsplanen er et utkast som tar sikte på å avklare prinsipielle spørsmål knyttet til verneprosessen, som er nødvendige for å klargjøre tolkninger som ligger til grunn for verneforslaget og fremtidig forvaltning av nasjonalparken og landskapsvernområdene. Forvaltningsplanen vil kunne mangle detaljer på enkelte områder som er av mindre betydning for verneformålet og verneverdiene. Nasjonalparkstyret sammen med nasjonalparkforvalter vil fullføre forvaltningsplanen på bakgrunn av innspill som kommer i høringsfasen, og arbeidet vil fortsette som en egen prosess dersom nasjonalparken blir opprettet.

Forvaltningsplanen er utarbeidet av prosjektgruppa for Raet nasjonalpark, sammensatt av representanter fra Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner, Aust-Agder fylkeskommune, fiskeridirektoratet og Fylkesmannen i Aust-Agder, i samarbeid med referansegruppen bestående av representanter fra lokalmiljøet innenfor verneområdene.

1. Innledning

1.1 Raet nasjonalpark

I samråd med Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner tok Fylkesmannen i Aust-Agder initiativ til å utrede mulighetene for å opprette en nasjonalpark på kysten av Aust-Agder med utgangspunkt i Raet landskapsvernområde og tilstøtende områder. Våren 2012 ble det gjort et forarbeid, og i 2013 ga miljøvernminister Bård Vegar Solhjell klarsignal til at arbeidet kunne starte opp.

På det tidspunktet var det én nasjonalpark med større sjøarealer i Norge fra før – Ytre Hvaler nasjonalpark i Østfold. Den ble opprettet i 2009 og var et resultat av Stortingsmelding 62 1991-92 (Nasjonalparkplanen). Samtidig var arbeidet med Færder nasjonalpark i Vestfold godt i gang, som også er en nasjonalpark startet på lokalt initiativ.

Kapittelet må oppdateres med Transekt Skagerrak historikken:

En forutsetning for realisering av Raet nasjonalpark har vært at Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner stiller seg bak verneforslaget, og det har vært lagt vekt på lokal medvirkning i verneprosessen.

Da Raet nasjonalpark ble vedtatt, ble samtidig de gamle verneområdene innenfor nasjonalparken opphevet. Deler av det gamle Raet landskapsvernområde ble videreført som Hove landskapsvernområde, og deler av det gamle Hasseltangen landskapsvernområde ble videreført som Søm landskapsvernområde. De resterende verneområdene er fullstendig opphevet, og inngår nå i nasjonalparken. Denne forvaltningsplanen er en felles forvaltningsplan for de tre verneområdene som skal forvaltes sammen av nasjonalparkstyret for Raet nasjonalpark.

1.2 Naturvern i Norge

I Norge har vi fem ulike vernekategorier for områdevern som er nedfelt i naturmangfoldloven. Hver kategori har sitt spesielle bruksområde og restriksjonsnivå.

Nasjonalpark

Opprettelse av nasjonalpark er hjemlet i naturmangfoldlovens § 35: «*Som nasjonalpark kan vernes større naturområder som inneholder særegne eller representative økosystemer eller landskap og som er uten tyngre naturinngrep. I nasjonalparker skal ingen varig påvirkning av naturmiljø eller kulturminner finne sted, med mindre slik påvirkning er en forutsetning for å ivareta verneformålet. Forskriften skal verne landskapet med planter, dyr, geologiske forekomster og kulturminner mot utbygging, anlegg, forurensning og annen aktivitet som kan skade formålet med vernet, og sikre en uforstyrret opplevelse av naturen...*»

Vern som nasjonalpark innebærer et relativt strengt områdevern.

Landskapsvernområde

Opprettelse av landskapsvernområde er hjemlet i naturmangfoldlovens § 36: «*Som landskapsvernområde kan vernes natur- eller kulturlandskap av økologisk, kulturell eller opplevelsesmessig verdi, eller som er identitetsskapende. Til landskapet regnes også kulturminner som bidrar til landskapets egenart. I et landskapsvernområde må det ikke settes i verk tiltak som alene eller sammen med andre tiltak kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Pågående virksomhet kan fortsette og utvikles innenfor rammen av første punktum. Nye tiltak skal tilpasses landskapet...*»

Landskapsvernområder omfatter egenartede eller vakre natur- eller kulturlandskap og utgjør en høyst variert gruppe. Verneformen brukes ofte for å ta vare på kulturlandskap i aktiv bruk. Bevaring av landskapsbildet og landskapsopplevelsen er en sentral målsetting. Restriksjonsnivået er gjennomgående lavere enn for nasjonalpark og naturreservat.

1.3 Verneformål

Hensikten med opprettelsen av et verneområde fremgår av formålsparagrafen i verneforskriften til hvert enkelt verneområde. Formålsparagrafen gir samtidig de overordnede forvaltningsmålene for verneområdet.

§ 2. Verneformål Raet nasjonalpark

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer for Aust-Agders kystområde både på land og i sjø, med mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper som israndsavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk.

Allmennheten skal gis anledning til opplevelse av naturen gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

I sone A er formålet særlig rettet mot fuglelivet, spesielt med hensyn til sjøfuglene og deres hekkeplasser.

I sone B er formålet særlig rettet mot sårbare naturtyper og arter.

I sone C er formålet å ta vare på et område med særskilt vitenskapelig betydning som referanseområde i sjø.

§ 2. Verneformål Hove landskapsvernområde

Formålet med Hove landskapsvernområde er å ta vare på et naturområde med særegne kvartærgeologiske forekomster og det biologiske mangfoldet som preger landskapet. Allmennheten skal sikres anledning til natur og landskapsopplevelse gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av tilrettelegging.

§ 2. Verneformål Søm landskapsvernområde

Formålet med Søm landskapsvernområde er å ta vare på et særegent natur- og kulturlandskap for denne delen av Skagerrakkysten med kvartærgeologiske forekomster og den varmekjære floraen som preger landskapet.

1.4 Verneforskrift

Verneforskriften er rammen for vern, bruk og forvaltning av verneområdet. Vernebestemmelsene inneholder de konkrete reguleringene av ulikeaktiviteter og tiltak i verneområdet. De er bygget opp slik at det først angis hva som er forbudt, deretter hvilke unntak som automatisk gjelder og til slutt hva det kan søkes om tillatelse til. Bestemmelsene må derfor leses i sammenheng for å få et korrekt bilde av en bestemt restriksjon. I noen bestemmelser refereres det til forvaltningsplanen. Slike bestemmelser vil ha utfyllende informasjon i tilhørende forvaltningsplan. I slike bestemmelser er det avgjørende å se til forvaltningsplanen for flere detaljer om bestemmelsen, eller tolkningen av den. Verneforskriftene ligger som **vedlegg nr. 1, 2 og 3** bakerst i forvaltningsplanen. Noen bestemmelser er sonespesifikke. I slike bestemmelser er det oppgitt i hvilken sone bestemmelsen gjelder.

1.5 Forvaltningsplan

Forvaltningen av det enkelte verneområde må være forankret i verneforskriften og formålsparagrafen der. Som regel vil verneforskriften inneholde en bestemmelse som sier at man kan eller skal utarbeide en forvaltningsplan for verneområdet. Forvaltningsplanen skal være et hjelpemiddel for å skape en helhetlig og forutsigbar forvaltning av verneområdet, og inneholder gjerne beskrivelser og informasjon om verneområdet, tiltak for å fremme verneformålet samt retningslinjer for bruk, skjøtsel, tilrettelegging, søknadsprosesser osv. Ved hjelp av en forvaltningsplan skal man unngå tilfeldige enkeltavgjørelser som kan være uheldige for verneverdiene. Gjennom planarbeidet skal det avklares og tas stilling til hvordan ulike verne- og brukerinteresser skal behandles, slik at man får en forutsigbar forvaltning. Forvaltningsplanen for Raet nasjonalpark, Hove og Søm landskapsvernområder er hjemlet i verneforskriftens § 5.

Funksjon

Forvaltningsplanen skal være et praktisk hjelpemiddel for brukere av verneområdene, og for forvaltningsmyndigheten. Forvaltningsplanen skal utdype vernebestemmelsene gjennom konkrete retningslinjer om bruk, skjøtsel og tilrettelegging mv., og den skal gi mål for forvaltningen av verneområdet. Den skal også gi informasjon om saksbehandling og rutiner ved tiltak som er søknadspliktig eller forbudt i verneområdet.

Hovedrammer og juridiske konsekvenser

Forvaltningsmål og retningslinjer i planen er gitt innenfor rammen av de restriksjoner som er satt i verneforskriften. Det kan ikke utformes retningslinjer som er i strid med vernebestemmelsene. Planen kan presisere og utdype verneforskriften som en støtte til den praktiske forvaltningen. I utgangspunktet er ikke planen et juridisk bindende dokument, men kan være juridisk bindende der bestemmelser i verneforskriften viser direkte til forvaltningsplanen.

Oppbygning

Struktur og utforming av forvaltningsplaner utarbeides av Miljødirektoratet. Forvaltningsplanen er bygd opp rundt mal for forvaltningsplaner for nasjonalparker og større verneområder, og benytter

Utkast som følger verneforslaget på høring

noen fagtermer og begreper fra direktoratets håndbok fra 2008 (DN-håndbok 17-2008) som forklares nærmere i **vedlegg nr. x** bakerst i planen. I den videre omtalen i forvaltningsplanen vil det benyttes forkortelser på en del lover og begreper som gjentas ofte. Forkortelsene listes opp under.

Bestemmelser som er hentet fra verneforskriften er satt i rammer (nasjonalparkbestemmelser står i mørkere rammer, og landskapsvernområdebestemmelser i lysere rammer).

Forkortelser brukt

KLD – Klima- og miljødepartementet

Mdir- Miljødirektoratet

SNO – Statens naturoppsyn

FM - Fylkesmannen

NP – nasjonalpark (RNP= Raet nasjonalpark)

LVO – landskapsvernområde (HLVO= Hove landskapsvernområde, SLVO= Søm landskapsvernområde)

nml – naturmangfoldloven

pbl – plan- og bygningsloven

forskriften – verneforskriften (3 forskjellige verneforskrifter; RNP, HLVO og SLVO)

FBA – Fotavtrykk bebygd areal; brukt om arealet av et objekt sett ovenfra (omkrets)

1.6 Organisering og prosess i planarbeidet

Utkastet til forvaltningsplan bygger på «Forvaltningsplan for Raet landskapsvernområde, Tromlingene naturreservat og Store Torungen naturreservat» fra 2012 samt « Forvaltningsplan 2010-2019 Hasseltangen landskapsvernområde og Søm – Ruakerkilen naturreservat» fra 2011. Utkastet er utarbeidet av prosjektgruppa for Raet nasjonalpark i samarbeid med referansegruppa for Raet nasjonalpark (gruppenes medlemmer vedlegg nr. xx).

Arbeidet med forvaltningsplan ble formelt startet opp sommeren 2013 med melding til grunneiere, myndigheter og andre berørte parter om at arbeidet med etablering av Raet nasjonalpark startet opp. Utkastet til forvaltningsplan ble utarbeidet parallelt med verneforslaget til Raet nasjonalpark.

1.7 Naturmangfoldloven

I henhold til naturmangfoldloven § 7 skal prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, herunder utarbeidelse av konkrete retningslinjer for saksbehandlingen etter verneforskriften. Slike avveininger i tråd med nml §§ 8-12 er gjort på de delkapitler hvor forvaltningsplanen angir konkrete avveininger som bunner ut i retningslinjer for den videre forvaltningen av verneområdene. Utover dette må forvaltningsmyndigheten gjøre egne vurderinger i hver enkelt sak slik loven krever.

Intensjonen med forvaltningsplanen, dens retningslinjer og tiltak, er å fremme verneformålet og verneverdiene på en best mulig måte. Kunnskapsgrunnlaget som har ligget til grunn for avgjørelsene i planen er oppsummert i kap. 2.xx? I tillegg til den dokumenterte kunnskapen som er innhentet gjennom kartlegginger i felt og litteraturstudier, er forvaltningens egen kunnskap om effekter og konsekvenser av ulike aktiviteter tillagt vekt i vurderingene. Kravet til kunnskapsgrunnlag, jf. nml § 8 vurderes å være tilstrekkelig for å vurdere effekten av tiltakene i planen, og føre-var-prinsippet (nml § 9) er derfor bare i begrenset grad tillagt vekt. Samlet belastning (nml § 10) tillegges alltid vekt i verneområder, og det er et mål å holde den samlede belastningen på verneverdiene i nasjonalparken og landskapsvernområdene på et nivå som ikke forringer verneverdiene på lang sikt. For mer konkrete vurderinger vises det til delkapitlene.

2. Beskrivelser av nasjonalparken og landskapsvernområdene

2.1 Raet nasjonalpark, Hove og Søm landskapsvernområder

Raet nasjonalpark sammen med landskapsvernområdene Hove og Søm, ble vernet ved kongelig resolusjon ...

Raet nasjonalpark ligger i Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner og dekker et totalareal på 607 km². Nasjonalparken er plassert i den ytre skjærgården, og består av både landarealer, øyer, holmer og skjær samt store sjøarealer. Grensen strekker seg fra kommunegrensen mot Risør i øst til Valøyene utenfor Fevik i Grimstad kommune i vest. Yttergrensen i sjø strekker seg 12 nautiske mil utenfor grunnlinjen på det bredeste området.

Hove landskapsvernområde ligger ytterst på Hove, helt sørvest på Tromøya i Arendal kommune. Landskapsvernområdet er bare 100 da stort og ligger som en enklave inne i Raet nasjonalpark. Landskapsvernområdet består av både landarealer og sjøarealer inne i Hovekilen, og er en gjenværende del av det tidligere Raet landskapsvernområde som ble opprettet i år 2000. Området var opprinnelig med i utredningsområdet for nasjonalparken, men kunne ikke transformeres til nasjonalpark grunnet campingvirksomheten som pågår i området. Hove vil derfor videreføres som landskapsvernområde og forvaltes i sammenheng med nasjonalparken rundt LVO.

Søm landskapsvernområde ligger på Søm og Hasseltangen helt øst i Grimstad kommune. Landskapsvernområdet dekker et areal på 310 da og består av både landarealer samt sjøarealer i Sømskilen. Søm landskapsvernområde er en gjenværende del av Hasseltangen landskapsvernområde som ble opprettet i 2006. Dette området var også opprinnelig en del av utredningsområdet for nasjonalparken. På grunn av utstrakt landbruksvirksomhet og blant annet flere boliger innenfor verneområdet kunne ikke området transformeres til nasjonalpark, og videreføres derfor som landskapsvernområde som forvaltes i sammenheng med nasjonalparken utenfor. Søm landskapsvernområde grenser til nasjonalparken og store deler av landskapsvernområdet blir liggende omkranset av nasjonalparken.

Landskapsvernområdene vil ha sammenfallende verneformål og verneverdier med nasjonalparken på flere områder, og det vil være naturlig å forvalte disse områdene helhetlig sammen med resten av Raet nasjonalpark. Hvert enkelt verneområde har sin egen verneforskrift med eget verneformål og bestemmelser, men det vil være naturlig at nasjonalparkstyret også har forvaltningsansvaret for Hove og Søm landskapsvernområde. På denne måten sikrer man en helhetlig forvaltning av verneområdene langs raet.

2.2 Historisk bruk av verneområdene

Kystområdene og skjærgården i Sør-Norge er i stor grad preget av menneskers aktivitet gjennom hundrevis av år. I nasjonalparkområdet vet vi at området har vært tilgjengelig for folk helt siden isen trakk seg tilbake for ca. 12000 år siden. Vi finner spor etter menneskelig aktivitet over store deler av nasjonalparkområdet. I eldre steinalder levde menneskene av jakt og fiske, i hovedsak knyttet til

marine ressurser, men havet stod for høyt til at vi finner sikre registreringer i nasjonalparken. I yngre steinalder ble jordbruk og tamdyrhold innført. Steinalderlokaliteter er registrert ved Alve og Bjelland på Tromøy, men like utenfor nasjonalparken. De tydeligste sporene etter forhistorien finner vi i form av mektige gravrøyser som man antar er fra bronsealderen.

Sjøfartshistorien er stor i nasjonalparken. Agderkystens sentrale posisjon i norsk og europeisk skipsfart fra ca. 1650 – 1900 har satt sitt preg på landsdelen. Flere av de viktigste kulturminnene er knyttet til denne epoken. Vi finner uthavnene Lyngør og Merdø i tilknytning til nasjonalparken, og en rekke skipsvrak. Det mest kjente er trolig slaveskipet Fredensborg som forliste 1. desember 1768 ved Gitmertangen øst på Tromøy.

Noe mer om fyrstasjonene

Noe mer om senere tiders bruk

2.3 Dagens bruk av verneområdene

Friluftsliv

Alle de tre verneområdene har stor verdi for allment friluftsliv og naturopplevelse. Nasjonalparken ligger i kort avstand til sentrum fra Tvedestrand, Arendal og Grimstad by, og kan nås både via sjøveien og over land. Innenfor nasjonalparken er det 58 statlig sikrede friluftslivsområder. Flertallet av disse er holmer og skjær ute i skjærgården, men vi finner regionens kanskje mest brukte rekreasjons og turområde på Hove på Tromøya med god vei og landforbindelse.

Bruken av området er størst om sommeren, med en topp i fellesferien. Det går et skille i friluftslivsbruken avhengig av om områdene er landfaste, eller kun er tilgjengelige med båt. Flere av de landfaste områdene har svært høy bruk gjennom hele året. En viktig del av bruken er knyttet til båt- og strandliv, og bruken av fritidsbåter i nasjonalparken er svært høy i sommerhalvåret.

En stor andel av bruken som foregår i nasjonalparken er uorganiserte aktiviteter. Folk bruker området til bading, turgåing, padling, jakt, fiske og andre aktiviteter i fritiden. Det er i tillegg mange foreninger og lag som bruker ulike deler av nasjonalparken aktivt. Barnehager, skoler, leirskoler, folkehøgskoler og ulike institusjoner bruker også området.

I Hove landskapsvernområde ligger også Hove camping idyllisk til i furuskogen med kort avstand og visuell kontakt med sjøen både mot Hovekilen i nordvest og mot Skagerrak i sørøst. Campingplassen har lange tradisjoner som campingplass, og området har vært populært som teltplass helt siden 1950-tallet, da det begynte å bli moderne å dra på telttur.

En del av friluftslivsbruken i nasjonalparken er også knyttet til fritidseiendommene i området. Det ligger en del hytter i nasjonalparken, og disse benyttes hyppig i rekreasjonssammenheng.

Landbruk

I nasjonalparken og Søm landskapsvernområde foregår noe landbruksdrift. Den mest intensive jordbruksdriften pågår i landskapsvernområdet på Søm, hvor det blant annet pågår ferdigplenproduksjon. Vi finner også noen ekstensivt drevne arealer i nasjonalparken. Dette dreier seg i første rekke om utmarksarealer som beites. Det er lange tradisjoner for beiting på øyene langs kysten av Aust-Agder. På flere av øyene i nasjonalparken beites det med både sau, villsau og geiter. Like utenfor nasjonalparken pågår en intens jordbruksproduksjon spesielt på Tromøya. Her foregår blant annet storstilt grønnsaksdyrking og grasproduksjon.

Store deler av skogarealene er svært oppdelt i mange små teiger med dårlig arrondering. Dette gjør at det i mindre grad har vært drevet aktiv skogsdrift, og at områdene i større grad har gjort nytte blant annet som vedskog. Det har tidligere likevel vært noe skogsdrift innenfor nasjonalparken. I Botneskogen på Tromøya finner vi det eneste området som omfattes av skogbruksplan. Her ble det avvirket i 2013. Det vil ikke åpnes for videre økonomisk skogsdrift i nasjonalparken, og betydningen av dette belyses nærmere i kapittel 3 om brukerinteresser.

Fiskeri og akvakultur

Yrkesfiske har alltid vært viktig i dette sjøområdet, men aktiviteten har variert med ressurstilgangen. Det foregår flere former for fiske innenfor nasjonalparken. Reke- og krepstråling utgjør den viktigste delen av fisket og det finnes flere trålingsfelter innenfor nasjonalparken. I referanseområdene i sjø (sone c) vil ikke tråling kunne fortsette. Betydningen av dette belyses nærmere i kapittel 3 om brukerinteresser.

I tillegg til trålingsfiske finnes også et betydelig fiske med passivt redskap. De vanligste redskapstypene som brukes i nasjonalparken er garn, ruser og teiner. Hummer og krabbefiske er spesielt utbredt. De senere årene har også fiske etter leppefisk fått en kommersiell verdi fordi den selges til fiskeoppdrettere som bruker den til å plukke lus av laksen i oppdrettsanlegg.

Det finnes ingen aktivitet innenfor akvakultur i nasjonalparken i dag.

Reiseliv og næring

Det er ingen virksomheter som fysisk er hovedlokalisert i nasjonalparken. Derimot foregår det en del aktiviteter og bruk som er næringsrelatert, og det er tilrettelagt for overnatting noen steder, blant annet i fyrene. Flere virksomheter er derimot lokalisert i randsonen, og i umiddelbar nærhet til nasjonalparken. Med få unntak er det reiseliv som dominerer denne aktiviteten. Det foregår også en del transport og frakt på sjø i, og gjennom nasjonalparken.

Hvert år arrangeres det ulike typer arrangementer som tar i bruk deler av nasjonalparken. Hovefestivalen og Canalstreet er musikkfestivaler som til nå har vært årvisse, og Tvedestrandsregattaen er et motorbåttrace som foregår i Tvedestrandsfjorden hvor deler av løypa er i nasjonalparken. Det utvikles også jevnlig ulike andre typer sportslige arrangementer og konkurranser i nasjonalparkområdet.

Utkast som følger verneforslaget på høring

På Hasseltangen i Grimstad ligger et industriområde som tidligere ble brukt til båtproduksjon. Denne produksjonen er nå nedlagt, men fortsatt er deler av industriområdet i bruk. Dette området vil bli liggende som en «øy» mellom verneområdene. Transport til og fra industriområdet vil foregå gjennom Søm landskapsvernområde, eller gjennom nasjonalparken på sjøen.

Privat eiendom – boliger og hytter

I nasjonalparken er det ikke helårsboliger, men det finnes flere boliger i umiddelbar nærhet til nasjonalparken. Innenfor nasjonalparken er det derimot flere fritidseiendommer med hytter som benyttes hyppig. Det foregår tradisjonell bruk av disse fritidsboligene. Noen har veiatkomst til hyttene og benytter bil både til person- og bagasjetransport. En del av hyttene innenfor nasjonalparken har private brygger. Langs nasjonalparkens innergrense (utenfor NP) ligger et stort antall private boliger og fritidsboliger. Svært mange har brygger som blir brukt både som atkomst- og oppholdsbygger. Disse som blir liggende delvis inn i nasjonalparken.

I Søm landskapsvernområde finner vi i tillegg flere boliger og annen bebyggelse i verneområdet. Dette er tillatt i landskapsvernområder og den daglige bruken av eiendommen som pågikk i Hasseltangen LVO skal kunne fortsette før også i Søm LVO. I landskapsvernområdene finner vi også bilveier som sikrer atkomsten til bebyggelsen og næringsvirksomheten i området.

Annet som bør nevnes?

2.4 Verneverdier

Verneverdiene i Raet nasjonalpark og Hove og Søm landskapsvernområder er omfattende dokumentert i fagrapportene som er laget i forbindelse med verneprosessen. Store deler av landområdene var vernet fra før, og tidligere verneprosesser og forvaltningserfaring hos myndighetene har bidratt til å styrke kunnskapsgrunnlaget i disse områdene. I tillegg har det vært gjennomført omfattende kartleggingsarbeid både på land og i sjø i de aktuelle kommunene over de senere årene. Dette har bidratt til det finnes mye tilgjengelig og oppdatert informasjon om nasjonalparken i Naturbase.

I Norge er man i disse dager i ferd med å gå over til en ny standard for kartlegging av naturtyper. NiN (Naturtyper i Norge) heter den nye naturtypeinndelingen. Den er primært laget for å gi fagmiljøer og institusjoner som jobber med naturtyper et felles begrepsapparat, og den skal være et verktøy for å beskrive variasjonen i naturen. Det er foreløpig bare kartlagt noen få steder i nasjonalparken etter denne nye metodikken.

2.4.1 Landskap og kvartærgeologi

Siste istid, Weichsel, begynte for ca. 115 000 år siden og smeltet først bort fra Skandinavia for om lag 8000 år siden. Størst utbredelse hadde iskappen for vel 20 000 år siden. Hele Norge, Sverige, Finland, deler av Russland og det meste av Danmark var dekket av en mektig iskappe – 2-3000 m var isstykkelsen på det meste. Isbreer flyter utover som en stor plastisk masse. Når breen har stor mektighet er bevegelsen uavhengig av topografien under. Skuringsstriper fra stein og grus under issålen viser hvilken vei isen har beveget seg. I nasjonalparken finner vi slike skuringsstriper fra siste istid i hele området, men forvitring i postglasial tid fjerner sporene over tid. De tydeligste stripene finner vi hvor fjelloverflaten forholdsvis nylig er hevet over havnivå. På svabergene i nasjonalparken er skuringsstripene lette å observere.

Hele kystlandskapet i nasjonalparken er et resultat av arbeidet de enorme ismassene utførte i kvartærperioden. For ca. 18 000 år siden ble klimaet varmere og det store isdekket begynte å smelte. Dette skjedde med varierende hastighet, og bredfronten har i perioder rykket litt frem og tilbake. For om lag 14 000 år siden kom de første deler av Sjølandskysten til syne på Lista (Vest-Agder). I Yngre Dryas perioden (12800-11700 år siden) skjedde en kraftig klimaforverring og bredfronten rykket flere kilometer fram. Dette var nok den mest markerte hendelsen under avslutningen av siste istid, og den har satt sine tydelige spor; moreneryggene og israndavsetningene som ble dannet foran innlandsisen rundt hele Fennoskandia er trolig verdens tydeligste og mest markerte «monument» fra istidene – mye av dette kan du fortsatt oppleve i Raet nasjonalpark!

Ra-trinnet kan følges utenfor kysten av Tvedestrand (under havflaten), gjennom Arendal over vann (Målen, Tromøy og Merdø), over Jerkholmen og på fastlandet ved Hasseltangen i Grimstad og videre vestover (i innlandet). Ulike dateringer tyder på at morenen ble avsatt for om lag 12 000 år siden.

Det finnes en rekke tydelige spor i nasjonalparken og landskapsvernområdene fra isstiden. Ramorenen i verneområdene ble i sin helhet avsatt under vann. Ettersom isen trakk seg tilbake, hevet landet seg litt etter litt. Over havnivå har bølger arbeidet i morenematerialet slik at finmaterialet er vasket ut og store mengder rullestein og steinblokker er blitt liggende igjen i overflaten. De fremtredende strandvollene som ligger som terrasser innover fra sjøen, vitner om

hvordan strandlinjen har flyttet seg. Etter hvert som landet steg og havet trakk seg tilbake, ble strandlinjen flyttet utover. For eksempel i Spornesområdet mot Hove kan konturene av terrasser av strandvoller følges tydelig som lange linjer i terrenget. Stedvis skjules strandvollene av tett vegetasjon.

Landskapet på Tromlingene og Jerkholmen karakteriseres av markante moreneavsetninger som gir øyene spesielle landskapsformer. Særegne rullesteinsformasjoner finnes også på strekningen Bjelland - Botstangen, på utsiden av Merdø og Havsøya og stedvis på Store Torungen.

Kontrasten er stor fra rullesteinsbeltene ut mot havet til områdene som ligger i le på innsiden. Hovekilen er et gruntvannsområde med finmateriale på bunnen og rike skjellbanker. Langs land er det attraktive sandstrender langs hele kilen fra Hove Leirsenter til Hoveodden. Selv om Hovekilen ligger i le fra havet, er det tydelig at bølgeaktivitet påvirker strandsonen også her med utvasking og utrasing av sandskrenter.

2.4.2 Klima og vegetasjon

Nasjonalparken ligger langt sør i Norge og i sin helhet i kystsonen. Klimaet er typisk oseanisk. Over alt driver det inn sjøsprøyt ved kraftig vind. Det er sjelden mye snø i området. Nærheten til sjøen og områdets relativt flate topografi gjør at det ofte blåser kraftig her. Sjøen bufrer temperaturen gjennom året slik at det blir relativt mildt om vinteren og svalt om sommeren til tross for at Sørlandet er den regionen i landet som har flest soldager i løpet av året.

Nasjonalparken i vest ved Hasseltangen og Søm landskapsvernområde tilhører den såkalte nemorale vegetasjonssone, eller edelløvskogssonen. Denne vegetasjonsregionen er en nordlig utløper av den europeiske edelløvskogen og er i Norge sparsomt utbredt langs Sørlandskysten. Den nemorale vegetasjonssonen har sin nordøstligste utpost i Norge nettopp på Hasseltangen. Flere arter i Norge er utelukkende knyttet til denne sonen.

Sopp og lav

Det finnes en spennende sopp og lavflora i nasjonalparken i tillegg til mer vanlig og spiselig sopp. Særlig i tilknytning til edelløvskogene finner vi en variert soppflora. Området Gokast på Søm i Grimstad er et slikt område, og har en høy ansamling av rødlistearter av sopp, herunder en rekke vedboende arter.

Undersøkelser av soppfloraen i området har vist at verneområdene gir vilkår for en stor variasjon av sopp, og **det er påvist minst 372 arter** (oppdateres med tall fra hele NP om mulig). I 2009 ble det funnet en meget sjelden sopp uten norsk navn: *Proliferodiscus tricolor* i området like ved Lillenes og Gokast. Fra 1900-tallet er det kun kjent 3 funn av arten (fra Frankrike, Romania og Sverige), mens det på 2000-tallet er gjort noen flere funn. Også en rekke av de andre artene som er registrert er varmekjære, spesialiserte og truede arter. Flere av artene har ytterst få voksesteder i Norge, og den største gruppen er knyttet til edelløvskogen. **33 av artene** (oppdateres om mulig) som er registrert er rødlistearter.

Lavfloraen i nasjonalparken er lite undersøkt og flere steder innenfor verneområdene er det ikke foretatt undersøkelser. **Ingen nasjonalt sjeldne eller truede lavararter er registrert – sjekk at det stemmer for hele NP!**, men det er imidlertid gjort geografisk interessante funn av lavararter på Hasseltangen. Den svakt vestlige arten polsterlav, *Cladonia strepsilis* er registrert, og dette er en sjelden art i Aust-Agder.

På Jerkholmen er det et stort mangfold av rødlistede markboende sopp som er knyttet til beitemark. Etter skjøtselen som er foretatt, vil den videre forekomsten av disse bli fulgt med interesse. På Jerkholmen er det registrert brunengvokssopp, praktrødiskivesopp, melrødiskivesopp, rosagrå grynmusserong og lillagrå rødiskivesopp som alle er rødlistet i kategori *sårbar* (VU). I tillegg finnes rødiskivevokssopp som er rødlistet som *nær truet* (NT). Edeltjærekjuke som finnes ved Botne på Tromøya i Arendal er rødlistet som *sterkt truet* (EN). Russelærvokssopp som finnes på strandeng på Spornes og lutvokssopp som finnes på Botstangen, er begge rødlistet som *nær truet* (NT).

Edelløvskog

Viktige verneverdier i nasjonalparken er knyttet til edelløvskogen. Bøkeskogen ved Søm er den største og best utviklede bøkeskogen på Sørlandet. Nasjonalt sett er det bare bøkeskogene ved Larvik i Vestfold som er større i utstrekning.

Sørlandskysten har stor variasjon i naturtyper. Det gjelder også nasjonalparken. Det finnes større og mindre områder med annen type løvskog; svartorstrandskog, rik sumpskog (svartorsumpskog), askeskog, lindeforekomst, hasselkratt og ospeholt. Området er mosaikkpreget med stor variasjon i naturtyper, stor naturverdi og et rikt biologisk mangfold. Bøkeskogene på Søm i Grimstad er nevnt, på Gokast i Sømskilen finner vi en flott forekomst av rik bøk-eikeskog. Dette området har i tillegg en høy ansamling av rødlistearter av sopp.

På Ramsøya i utløpet av Nidelva i Arendal finnes også en eikeskog med svartorstrandskog ned mot elva. Svartorstrandskogen er spesiell flere steder i Nidelva, hvor den vokser helt ut i elva og binder elvebredden. Flere steder kan minne om en tropisk mangroveskog. Innerst i Færvikkilen ligger enda en rik edelløvskog. Området er mosaikkpreget og man finner eikeskog, or-askeskog og alm-lindeskog. Det finnes også svartor i fuktige søkk. Innerst i Alvekilen på Tromøya i Arendal finner vi også områder med rik edelløvskog. Stort sett er det i den vestlige delen av nasjonalparken vi finner edelløvskogen, mens det er andre naturtyper som dominerer Tvedestandsdelen av nasjonalparken.

Strandberg, strandeng og strandsump

Strandberg består av fast fjell og steinblokker i den øvre delen av fjæresonen som er dekket av vann mindre enn halve tida og så langt opp som marka påvirkes av sjøsprøyt. Spesiell fokus er det på rikere typer. Disse områdene ble tidligere registrert som naturtypen rikt strandberg. Fra 2014 er denne inndelingen endret til blant annet å omfatte fuglegjødset eng og knaus. Det er rikere områder i skorter mellom svabergene med skjellbanker som gir en rikere flora. Vi finner denne naturtypen flere steder i nasjonalparken, men den er godt representert i Tvedestrand og utbredt på Speken og Lyngøya.

Strandeng og strandsump er plantesamfunn på løs bunn øverst i strandsonen hvor vegetasjonen består av salttålede planter. Strandenger finnes på beskyttede, lite værharde steder som i viker og bukter langs kysten. Voksestedet er beskyttet mot saltvann, men kan overskyllles ved høy vannstand og pålandsvind. Sedimenter som samles ved for eksempel ilanddrevet tang og som ikke skylles bort, kan føre til at strandengene vokser. Strandenger finnes i hele nasjonalparken og i Søm landskapssvernområde. Noen kjente gode lokaliteter finnes i Søm-Ruakerkilen i Grimstad, Tromlingene og Jerkholmen i Arendal og på Speken og Lyngøya i Tvedestrand.

Sjeldne planter er ofte å finne i disse naturtypene. Pusleplanter, som pusleblom og firling kan forekomme i strandberg, men trives også godt i aktivt drevne kulturlandskap. Gaffelullurt er i nyere tid bare funnet i tilknytning til Hove Camping (2007), det finnes noen registreringer fra Alvekilen (1894) og fra Lyngør i 1906, funnene på Hove er gjort i tørre berg og ved ei kanonstilling (kulturbetinget art).

Typiske arter som er registrert i strandeng i nasjonalparken er ormetunge, dverggylde, tusengylde, strandrødtopp og jordbærkløver. Delvis kan også prikkstarr forekomme i strandeng.

Strandengplanter som dverggylde og jordbærkløver er registrert på Tromlingene ved Båsebukta. Smånesle forekommer i strandsonen på Tromlingene bl. a. i Vabukta og på østre del mot Skare hvor den ble observert senest sommeren 2011. Jordbærkløver ligner på hvitkløver, men vokser krypende der hvor den blir beitet på, eksempelvis på Tromlingene. Når den er avblomstret, ligner frukten på jordbær. På Tromlingene ble den lokalisert i 2000 på grasbakke nær sjøen, ca. 15 cm over havnivå. Jordbærkløver er rødlistet som *sterkt truet* (EN), mens smånesle er rødlistet som *sårbar* (VU).

Pusleblom ble i 2011 registrert på tre steder på Tromøya, bl.a. langs stien, fuktsiget ned til rullesteinstranden vest for Markopp, i små fuktsig øst for Markopp og med en ganske god bestand ved Blåmannen på Botstangen. Det er en liten plante, kun 0,5-5 cm høy. Den trives særlig godt på brakkvannsstrandeng og på grunne, grusete søkk i strandberg med vekslende mellom oversvømmelse og uttørking. Selv om arten ble registrert på en eller to lokaliteter på Hove i 1954, er registreringene i 2011 spesielt interessante siden alle er nye lokaliteter. Planten er etter hvert blitt sjelden og er nå rødlistet i kategori *sterkt truet* (EN). Av nesten 200 tidligere kjente forekomster i Norge er det kun 35-40 som er dokumentert de siste 25 årene. Redusert, evt. opphør av beite regnes som en vesentlig årsak til tilbakegangen.

2.4.3 Dyrelivet

Fugler

Nasjonalparken og landskapsvernområdene har et rikt fugleliv. I løpet av fugletrekket kan man påtreffe flere lokalt, og til og med nasjonalt sjeldne arter i området. Hver eneste vår og høst finnes det store mengder rastende og furasjerende (matsøkende) fugler innenfor verneområdene. De opptrer gjerne i store flokker og benytter ulike typer habitater i området. Gjess, vadefugler og mange arter spurvefugler benytter jordbruksarealer og utmarksarealer for å bygge opp igjen kondisjonen før, under og etter trekket.

Fuglefaunaen i nasjonalparken har i løpet av de siste tre tiårene fått tre nye hekkende arter; grågås, hvitkinngås og storskarv (mellomskarv). I tillegg kan havhest være i ferd med å etablere seg. De tre førstnevnte artene har økt kraftig i antall og finnes nå hekkende i hele nasjonalparkområdet.

Havørn har også etablert seg i området, men foreløpig utenfor nasjonalparken. Den er blitt et mer og mer vanlig syn også i nasjonalparken de senere årene.

I nasjonalparken er det flere fuglefredningssoner hvor det spesielt hekker sjøfugler i koloni. Arter som sildemåke, gråmåke og hettemåke klarer seg bra i nasjonalparken, på tross av dystre tall i nabofylkene. Makrellterne og fiskemåke har tradisjonelt hatt store kolonier i området, men har hatt en bestandsnedgang siden 1975. Den fallende kurven for disse artene har flatet ut noe mellom 1994 og 2007, og forhåpentlig kan nasjonalparken bidra med egnede hekkelokaliteter som kan bedre situasjonen. De seneste årene har det blant annet etablert seg en ny stabil makrellternekoloni i Hovekilen i Arendal på om lag 20-25 hekkende par.

Det foregår også et vesentlig fugletrekk langs nasjonalparken. Over de seneste årene har det blitt observert mange spennende og sjeldne arter på havet i nasjonalparken ved Såda på utsiden av Tromøya ved Hove landskapsvernområde. Grålire, havlire, fjelljo, polarjo, og splitterne er noen eksempler på arter som opptrer på trekk. Mer vanlig er havsule og kortnebbgås som kan sees i tusentall på riktige dager. Norsk ornitologisk forening har klubblokale her, og det er etablert utkiksplass for sjøfuglskåding nedenfor klubblokalet i den gamle radarstasjonen fra krigens dager. Spesielt i «dårlig vær» med sterk vestavind blåser mange fugler inn i nasjonalparken og man kan se mange arter som vanligvis holder til langt ute på havet. I 2003 ble det til og med observert svartbrynlatross ved Store Torungen fyr. Dette er en meget sjelden gjest som til vanlig holder til på den sørlige halvkule og har Falklandsøyene som sin viktigste hekkeplass.

Tromlingene er sannsynligvis den lokaliteten i Aust-Agder som har størst artspotensiale når en tar med arter som tilfeldig gjester området. Potensialet antas å være mye større enn de **xx** antall artene som er registrert. Øya ligger helt ut mot havet, og det er kort avstand over til Skagen som er en viktig ledelinje særlig på nordgående trekk. Tromlingene har en variert naturtypesammensetning som treffer preferansene godt til et bredt spekter av trekkende fugler. Næringsrike gruntvannsområder gir god næringstilgang for dykkende ender, lommer, skarv og terner, og mudderbukter og tangvoller er særlig viktige for rastende vadefugler. På Tromlingene er det også åpne grassletter som gir gode rasteforhold for ulike piplerker, trostearter og for eksempel storspove og småspove. Buskvegetasjonen gir le og skjul for arter som tornirisker, bergirisker og andre mindre spurvefugler.

Pattedyr

Elg, rådyr, hare, grevling og mink er blant de vanligste artene av pattedyr i nasjonalparken. Det synes å være mye mink mange steder i nasjonalparken (**hente inn tall på dette**). Det finnes varierende bestand av smågnagere på de store graskledde øyene som på Tromlingene og Jerkholmen. Flaggermus opptrer også i området, og det antas at det dreier seg om flere arter. Grevling yngler i nasjonalparken. Tidligere fantes piggsvin og rødrev i området, men det er uvisst om i hvilken grad disse artene er der nå.

Amfibier og reptiler

Det er kun små arealer med åpent ferskvann i nasjonalparken i form av spredte små dammer slik at forholdene for amfibier og krypdyr ikke er optimale. På utsiden av Merdø og Tromøya finner vi helt i strandkanten lokaliteter med småsalamander. Her skylles inn betydelige mengder saltvann på uværsdager hvilket en ikke skulle forvente at ømfintlige amfibier skulle tåle. Padde er registrert, men det er ukjent om frosk er observert. Av krypdyr er slettsnok observert. Arter som hoggorm, stålorm og buorm er forventet å finnes i nasjonalparken.

Sommerfugler og insekter

Sommerfuglfaunaen er svært godt dokumentert, særlig Tromøy-raet er godt undersøkt gjennom de siste 60 årene. Foruten sommerfuglene er kunnskapen om insektsfaunaen innenfor Raet nasjonalpark mangelfull, bare dokumentert gjennom funn gjort av samlere på tilfeldige besøk.

Det er registrert 1530 sommerfuglarter i Raet nasjonalpark. Dette er blant de høyeste antall av sommerfuglarter funnet innenfor et avgrenset område i Norge. Det er registrert 168 arter som er rødlistet. Dette er et svært høyt tall og forteller tydelig om hvor egenartet og unikt området er for sommerfuglene. Diversitetsindekser for nattaktive sommerfugler viser at Bjellandsområdet på Tromøya har de høyeste indekstall i Norge og blant de høyeste som er målt i Nord- Europa (Bakke, Aarvik & Berggren, 2001).

Det finnes en rekke viktige biotoper for sommerfugler innenfor nasjonalparken, men det betyr ikke at det bare er her man finner sjeldne og vanligere arter. Viktige miljøer for sommerfugler er bukter og poller med mudderbunn og tilhørende vegetasjon, områder med tørrmark, tørrbakker, havstrand og strandenger. På Bjelland på Tromøya er det samlet insekter i 60 år, og det er funnet en rekke sjeldne arter. 6 sommerfugler som ikke er tatt noen andre steder i Norge er funnet her: Den ekte møllen *Monopis monachella* (Tineidae), flatmøllen *Luquetia lobella* (Depressariidae), purpurvikler *Phiaris rosaceana*, Hagtorsigdvikler (*Ancylis achatana*), hagtornfrøvikler (*Grapholita janthinana*) og pyraliden *Scoparia conicella*.

Av rødlistede biller viser en betydelig andel av artene tilknytning til fjæresonen eller kysten – naturtyper som dominerer i nasjonalparken. Basert på sommerfuglstudiene i Raet er det grunn til å anta at området også har en rik billefauna. Det er særlig grunn til å tro at sandstrendene og våtmarkene er gode leveområder for mange løpebiller og andre arter med spesielle biotopkrav – Den sjeldne løpebilleren *Stenolophus mixtus* ble funnet på utsiden av Tromøy-raet.

2.4.4 Marint naturmiljø

Nasjonalparken har en stor overvekt av marint naturmiljø og verneverdier. Hele 97 % av nasjonalparken er sjøarealer hvor hele tverrsnittet er vernet – det vil si overflaten, vannsøylen og bunnen.

Det meste av den foreslåtte nasjonalparken omfatter relativt åpen og bølgeeksponert kyst. Beskyttede deler av nasjonalparkområdet av betydelig størrelse er Sørskilen, utenfor Nedenes og Hovekilen, sørvest på Tromøy. Mye av Raet er relativt grunne områder. Raets grense mot Skagerrak ligger stort sett innenfor koten for 100 m dyp foruten havområdet fra en nautisk mil og ut mot

yttergrensen av nasjonalparken på 12 nautiske mil fra grunnlinjen. Her finner vi fyll inn ...Transekt Skagerrak, men nasjonalparken innbefatter også dypbassengene Ærøydypet og Gråholmdypet, begge med dyp på mer enn hundre meter relativt nære land. Begge har grunnere terskelområder til den åpne kysten, så i perioder er bassengvannet i disse, store "gropene" stagnerende, men ikke så lenge at oksygenforholdene blir dårlige.

Kyststrømmen og Nidelva preger nasjonalparken. Kyststrømmen er den del av et lagdelt strømsystem der Atlantisk vann som kommer inn fra Nordsjøen, og brakkvann fra Østersjøen, bidrar til å drive Kyststrømmen sammen med tilførsler av ferskvann fra norske elver. Kyststrømmen som passerer langs de ytre deler av Raet, kombinert med stor bølgeeksponering, skaper hardbunn på de grunnere israndsavsetningene og grunnlag for stor og frodig tareskog i Raet.

Nidelva som kommer ut på begge sider av Hisøy påvirker særlig de grunne områdene utenfor vestlig utløp, hvor det finnes mudder og – og sandbunnsområder med stort preg av ferskvannspåvirkning. I dette området strekker nasjonalparken seg helt inn i Nidelva og omslutter Ramsøya.

Israndavsetninger

Israndsavsetninger har vært kjent lenge, både på land og i sjøen, men det biologiske mangfoldet knyttet til slike avsetninger er stort sett dårlig kartlagt. Raet er av de mest kjente randmorenene i Norge og denne naturtypen utgjør en kjerneverdi innenfor Raet nasjonalpark og har gitt den sitt navn. Randmorener er rygger av sand, grus og stein, som isbreer har hauget opp og lagt igjen når de har trukket seg tilbake. De er stort sett kartlagt gjennom geologisk kartlegging og batymetriske kart, i hovedsak utført av Norges Geologiske Undersøkelser (NGU). Morenerygger forekommer både på land, langs land og som undersjøiske rygger. Den lange undersjøiske ryggen strekker seg mer eller mindre sammenhengende helt fra Jomfruland (Telemark), kommer opp i dagen på Tromlingene, følger sydlige del av Tromøya og går på land i Sømnikilen.

Moreneryggen av stein i ulike størrelser, skaper en heterogen bunntype med hulrom, vegger og flater, i sterk kontrast til våre glattskurte svaberg. Kombinert med Kyststrømmen er dette et høy-energetisk og artsrikt system. Stortareskog dominerer store deler av det undersjøiske raet og skaper skjul og matfat for et rikt fiskeliv. Det undersjøiske Raet er følgelig også en kjent og skattet fiskeplass som kalles Torskebåen

Israndsavsetningene er en viktig del av nasjonalparken fordi de er karakteristiske og skaper varierte substrat, som er gir grobunn for et rikt plante- og dyreliv. I tillegg til fin tareskog, er der rikt med andre makroalger og tilhørende dyreliv. Langs kysten av Aust-Agder kan naturen selv, når det er kraftig vind og bølger, i noen grad påvirke de grunnere israndsavsetningene ved å flytte på sand, grus og mindre stein.

Skjellsandforekomster

Innenfor, i le av det undersjøiske Raet, kommer skjærgården med grunne skjellsandflater, mudderbunner og undersjøiske enger. Skjellsand dannes av kalkskall fra skjell og andre organismer, særlig skall av snegler, når de brytes ned. Skjellsand avsettes mest ute i skjærgården på lesiden av holmer og skjær, ofte i nokså avgrensede lommer.

De største forekomstene finnes gjerne i strømrrike områder på dyp mellom 10 og 30 m. Det er mange mindre skjellsandforekomster i Raet. Skjellsandområder er viktige leveområder for bløtbunnsfauna, som til dels lever nedi skjellsanden, og kan ha være viktige gyte- og oppvekstområde for marine fisk og krepsdyr. Der vokser normalt lite alger.

Bløtbunnsområder i strandsonen (tørrfallssonen)

Bløtbunn i strandsonen består av mudder, med partikler av leire og silt og tildels sand. Det som tørrlegges ved lavvann kalles tørrfallssonen, og kan dekke store arealer der tidevannsforskjellen er stor. Innenfor Raet er tidevannsforskjellen liten, ca 30 cm, og tidevannsflater av litt størrelse skapes bare i langgrunne områder. Disse finner vi først og fremst i Sømskilen, Hove og Alvekilen-Tromlingene. Her er gjerne en høy biologisk produksjon og et stort biologisk mangfold. Både fisk, ved høyvann, og fugl, fortrinnsvis ved lavvann, nytter slike områder til beiting. På arealer som ikke tørrlegges ved lavvann kan det vokse ålegras. På beskyttede områder, som i Hovekilen, er gamle israndsavsetninger gjennom tiden, gjort om til bløtbunn, ved at finkornige partikler har sedimentert og dekket over morene grus og stein.

Ålegrasenger

Ålegras finnes på litt beskyttede bløtbunnsområder med sand eller mudder. Et nettverk av ålegrasenger, lune bukter og viker skaper gode oppvekstmuligheter for kysttorsk, sjøørret, ål og annen kystnær fisk. Innenfor Raets grenser er det registrert 87 ålegrasenger med et samlet areal på 869 364 m². Det tåler ikke å bli tørrlagt ved lavvann og vokser vanligst ned til ca 5 meter. Ålegraset er en blomsterplante med røtter som holder det fast, og som tar opp vann og næringsstoffer fra mudderet, som så transporteres til resten av planten.

Ålegrasenger er produktive og huser et rikt biologisk mangfold. Ålegras er essensielt for oppvekst av torsk langs kysten. Da mengden ålegras ble kraftig redusert langs kysten på 1930-tallet på grunn av en sykdom som reduserte ålegraset over hele Nord-øst Atlanteren, var det også flere år med meget svak rekruttering av torsk langs kysten.

Ålegras er både spiskammer og skjulested for småfisk og viktig å ta vare på, også for andre fiskeslag og marine organismer. I sum er det ganske mange mindre forekomster av ålegras i Raet, og forekomstene ser ut til være nokså stabile.

Større tareskogforekomster

I nasjonal sammenheng er det relativt små arealer med stortareskog langs kysten av Skagerrak . På denne kyststrekningen blir stortaren heller ikke så stor som på Vestlandet og nordover. Men innenfor Raet, i stor grad på selve de undersjøiske ryggene, står det fin og tett storstareskog, så her er den en viktig naturtype. Tareskogarealet innenfor Raet er estimert til 33 577 706 m².

Stortaren vokser på klipper og stein på eksponerte områder. Her på kysten er det også en del sukkertare, som kan vokse inne mellom stortaren, men også danne egne skoger i mer beskyttede

områder. I tareskog er det høy produksjon og et stort biologisk mangfold. Den er både et viktig spiskammer for mange arter, og den gir viktige skjulesteder for småfisk, yngel og mange krepsdyr.

Sukkertaren, en kaldtvannsart som vokser gjennom vinteren og våren og formerer seg med sporer utpå høsten, fikk problem med egen vekst, og ble til dels overgrodd og utkonkurrert av mer varmekjære og hurtigvoksende trådalger. Etter noen litt kaldere år i det siste, har sukkertaren igjen vokst seg tett mange steder, men den er ikke kommet sterkt tilbake overalt.

marine naturverdier....

2.4.5 Kulturminner

Kulturminnene har en særlig betydning som kilde til kunnskap om og forståelse av fortida. Dette gjelder ikke bare for arkeologer der kulturminnene per definisjon er den viktigste kilden til kunnskap. Kulturminner er viktige bærere av kunnskap og kan fortelle om måter å gjøre ting på, om tradisjoner og organisering av samfunnet som ikke er dokumentert, eller som det ble snakket om. En håndverker kan for eksempel få kunnskap om hvordan et hus eller båt ble bygget ved å studere spor og merker i tømmeret.

Alle kjente kulturminner er registrert i den nasjonale kulturminnedatabasen Askeladden. Det er usikkerhet med hensyn til kvalitet på registreringer, og det er behov for å foreta en kvalitetsikring av kulturminnedata i nasjonalparkområdet, dvs. tilstand på kulturminne og kartfesting.

De forhistoriske kulturminnene viser at bosetningen i steinalder i hovedsak var strandbunden, og at utnyttelse av de rike marine resursene i området var viktig. Kontakt med kysten har vært viktig til all tid. De mektige ravrøysene i området henvender seg mot havet og de reisende.

De eldste kulturminnene trenger formidling og skjøtsel. Kulturminner i landskapet har verdi fordi de forteller historien på stedet, som gir en håndgripelig ramme til historien som kan være fjern i tid.

Det er viktig å ta vare på mangfoldet av kulturminner, dette gir kulturlandskapet innhold og mening. De eldste kulturminnene kan være vanskelig å oppfatte fordi det ofte kun er rester som er bevart, men også fordi de er overgrodd og ligner på det vi oppfatter som natur. For å kunne oppleves som kulturminner må historiene om disse kulturminnene formidles. Formidlingen bør være faglig basert, og det er viktig å holde opp en bevissthet om tidssammenhenger i samfunn og kulturutvikling. Det bør arbeides for at tilgjengelighet til kulturminner og kulturmiljøer skal bli bedre. Skjøtsel av arkeologiske kulturminner gjør dem mer synlige, og lettere å formidle.

Kulturminner i nasjonalparken er preget av kontakten med havet. Samtidig er det tydelig av at mye av aktiviteten som har foregått har satt spor andre steder. Fisk og hummer ble foredlet og forbrukt andre steder, trelast og malm som er skipet ut kan for eksempel gjenfinnes som byggematerialer i hus på kontinentet. Overskudd fra handel og sjøfart, samt inspirasjon fra kontinentet danner et økonomisk og kulturelt grunnlag for etableringen av landsdelens karakteristiske trehusbyer. Kulturminner knyttet til uttak av råvarer, produksjon og bosetning finnes i stor grad i regionen, men utenfor nasjonalparken. Forståelsen av disse kulturminnene er betinget kyststripas eksistens og muligheter for utskipping og tilgang til et marked. Uthavnene Merdø og Lyngør, som delvis ligger

innenfor nasjonalparken, er internasjonalt viktige og svært verdifulle kulturmiljøer som er vokst frem i symbiose med seilskutetrafikken.

Når vi i dag skuer utover stille hav og vakkert skjærgårdslandskap er det vanskelig å begripe hvilken betydning den omfattende sjøfarten og rederivirksomheten har hatt for menneskers virke og utvikling av landsdelen i historisk tid. Seilskutene som var et dominerende innslag i kystlandskapet er borte. Dette med unntak av de båtene som forliste og som ligger under vann. På tross av at vrak og rester av skip og last brytes ned over tid, viser det spektakulære funnet av slaveskipet Fredensborg hvilket potensial som finnes knyttet til kulturminner under vann.

FK forenkler og konkretiserer med gode eksempler på viktige kulturminner som bør trekkes frem; gravrøyser, fyrene mv. krigsminner?

2.4.5 Friluftsliv

Friluftsliv og fritidsaktiviteter i kysten er en viktig del av Aust-Agders identitet. Svært mange fastboende og besøkende benytter seg av strendene og skjærgården, særlig i sommerhalvåret. Raet nasjonalpark sammen med Hove landskapsvernområde omfatter noen av de mest besøkte friluftslivsområdene våre, slik som Hove i Arendal, Storesand i Grimstad og Nautholmene og Speken i Tvedestrand. Noen av de landfaste og lett tilgjengelige områdene har ekstremt høy bruksfrekvens, men de mer utilgjengelige som kun nås med båt har naturlig noe lavere bruksfrekvens.

Innenfor utredningsområdet for nasjonalparken er det 58 statlig sikra friluftslivsområder. Flertallet av disse er øyer og skjær ute i skjærgården, men det er også en del områder på fastlandet eller på øyene med broforbindelse til fastlandet.

En stor andel av bruken av skjærgården og friluftslivsområdene er uorganiserte aktiviteter. Folk bruker områdene til bading, turgåing, padling, fising og andre aktiviteter i fritida. Det er i tillegg mange foreninger og lag som bruker ulike deler av utredningsområdet aktivt. Områdene blir også mye brukt av barnehager, skoler, leirskoler, folkehøyskole og ulike institusjoner. Det finnes lite konkrete tall som viser hvor stor aktiviteten er, men vi har noen målinger som er gjort med ferdselsteller på stiene ytterst på Hovehalvøya. Dette er kanskje er det mest besøkte området i nasjonalparken og et meget populært turområde. Målingene ble gjort fra slutten av juni 2014 til slutten av januar 2015 og viste at gjennomsnittlig passeringer lå rundt 265 per dag. Det betyr at godt over 6000 mennesker passerer her hver måned. På de best besøkte dagene ble det registrert opp mot 1000 passeringer på stiene.

Noe om stier / turmuligheter – hestetrasé/løype på Hove mv.

Brygger- atkomst mv.

Friluftslivsområder

overnattingsmuligheter

Teltovernatting i det fri

Utkast som følger verneforslaget på høring

2.5 Trusler mot verneverdiene

Hva er truslene? Fyll ut...

2.5.1 Landskap og kvartærgeologi

Inngrep av ulik sort: se tips s. 81 Færder

Utbygging, masseuttak, sprengning,

2.5.2 Vegetasjon og planter

Hogst, drenering, slitasje, plukking/fjerning av, kjemikalier; forurensing og sprøyting, inngrep; massepåføring, feil skjøtsel, mangel på skjøtsel

2.5.3 Dyrelivet

Fremmede arter, feil/mangelfull skjøtsel, forstyrrelse, ødeleggelse av habitat, overhøsting, jakt og mangel på jakt

2.5.4 Marine naturtyper og arter

Nedbygging av strandsonen, båthavn, forurensing, masseuttak, tråling, fremmede arter, større anlegg, akvakultur,

Overfiske, fremmede arter, klimaendring, ulovlig fiske, utkast, oppdrett/havbeite

2.5.5 Kulturminner

Tilgroing/forfall, uvitenhet/hærverk; graving, tramp, tråkk, fjerning og ødelegging, dykking/fjerning

2.5.6 Friluftsliv

Konflikt med andre brukergrupper som landbruk/beiting, 2-døgnsregel, mangel på tilgjengelighet og tilrettelegging i noen områder. Kiting/seiling/wakeboard=forstyrrelse

2.6 Overvåking og kartlegging

Må sees i sammenheng med Bevaringsmål og Forvaltningsmål som settes. Må sees i sammenheng med trusselbildet og den kunnskapen p.t. om hvor det mangler/ønskelig med mer kunnskap. Vi setter opp en ønskeliste og vurderer til slutt hvordan vi prioriterer. Dette kan man trekke så langt mang vil – vi må være realistiske ift. ressursbruk og nytteverdi.

«Mangler kunnskap om»:

Kulturminner – særlig kvalitetssikring av skipsvrak mv

Kartlegging av naturtyper/bunn i sjø – særlig dypere områder

Kartlegging etter NiN-metodikk

Kartlegging av insekter – andre grupper enn sommerfugl

Besøksstatistikk og merkevarebygging – reiselivseffekter i NP

3. Forvaltning av Raet nasjonalpark og landskapsvernområdene Hove og Søm

Nasjonalparkstyret (**bruke dette konsekvent om forvaltningsmyndighet?**) har som ansvar å forvalte verneområdene i tråd med verneformålene, og å treffe nødvendige tiltak hvis verneverdier trues. Forvaltningsansvaret innebærer utøving av myndighet etter verneforskriften. I hovedsak innebærer dette myndighet til å gi dispensasjon fra vernebestemmelsene og myndighet til å gi utfyllende retningslinjer om forvaltning og skjøtsel gjennom forvaltningsplaner. I dette kapittelet vil vi konkretisere forvaltningen av Raet nasjonalpark sammen med landskapsvernområdene Hove og Søm gjennom blant annet forvaltningsmål, bevaringsmål, tiltak og retningslinjer.

Miljødirektoratet har laget et rundskriv (veileder) om forvaltning av verneforskrifter; «Rundskriv om forvaltning av verneforskrifter – M106-2014», som kan lastes ned på Miljødirektoratets nettsider. Rundskrivet omhandler saksbehandling og utøvelse av myndighet i verneområder, og anbefales for utdypende informasjon om verneområdeforvaltning. Miljøverndepartementet (nå Klima- og miljødepartementet) har også laget en veileder om naturmangoldsloven kapittel II, som kan lastes ned. I veilederen finner du et bredt utvalg av eksempler på saker som berører naturmangfold (link til veilederne ligger som vedlegg bakerst i planen)

3.1 Forvaltningsmål og bevaringsmål

Det overordnede målet med forvaltning av verneområder er å sikre verneformålet og verneverdiene mot uønsket inngrep og aktivitet. Verneformålet for større verneområder er ofte sammensatt og formulert i overordnede og generelle ordelag, og det er derfor behov for å konkretisere hvilke naturkvaliteter som skal prioriteres og bevares innenfor verneområdet. Naturkvalitet er definert som de naturtypene, artene, geologien og landskapet som skal bevares i et verneområde.

Bevaringsmål definerer den tilstanden man ønsker at en naturkvalitet i verneområdet skal ha. Bevaringsmål skal være målbare og kan for eksempel presiseres gjennom mål for areal eller forekomst av bestemte arter. Forvaltningsmål er et samlebegrep for alle målsettinger knyttet til et verneområde, og av mer overordnet karakter. Bevaringsmål er således en presisering av forvaltningsmål knyttet til naturkvaliteter. Fastsetting av bevaringsmål er en løpende oppgave i forvaltningen av verneområder og revisjon av disse vil kunne skje uavhengig av revisjon av hele forvaltningsplanen.

Bevaringsmålene for de tre verneområdene ligger som et eget vedlegg til denne planen (**vedlegg x**).

Utkast som følger verneforslaget på høring

3.1.1 Forvaltningsmål for verneverdier i Raet nasjonalpark

Ønsker innspill; 1-3 forvaltningsmål for hvert deltema – hva er det viktigste?

Landskap og kvartærgeologi

Kom med innspill

Naturtyper og vegetasjon på land

Kom med innspill

Eks:

Forvaltningsmål

Verdifulle skjøtelsuavhengige naturtyper skal i størst mulig grad sikres en naturlig fri utvikling

Verdifulle skjøtelsbetingede naturtyper og forekomster i nasjonalparken skal bevares, og om nødvendig restaureres.

Forekomster av fremmede arter som truer stedegent plante- og dyreliv skal reduseres eller fjernes.

Dyrelivet på land

Kom med innspill

Dynamisk sjøfuglvern: merking, info og skilting basert på årets situasjon

Marint naturmiljø

Kom med innspill

Dyrelivet i havet

Kom med innspill

Kulturminner

Kom med innspill

Eks

Forvaltningsmål

Kulturminnene skal forvaltes og tas vare på i et langsiktig perspektiv som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping.

Utkast som følger verneforslaget på høring

Friluftsliv

Kom med innspill

Eks

Forvaltningsmål

Skjøtsel og drift av de sikrede friluftsområdene skal bidra til gode friluftslivsopplevelser, samtidig som områdenes verneverdier og andre kvaliteter ivaretas.

3.1.2 Andre forvaltningsmål

Besøksforvaltning

Kom med innspill

eks

Forvaltningsmål

Publikum skal ha god tilgang til informasjon om nasjonalparken, både i selve området og gjennom andre kanaler. Informasjonen skal bidra til å gi brukerne gode opplevelser i nasjonalparken og motvirke brudd på verneforskriftene. Informasjonen skal ha en felles grafisk profil som tydelig viser hvem som er avsender og hva som er formålet med informasjonen.

Bygg og infrastruktur

Kom med innspill

Forvaltningsmål

Forvaltningen av bygningene i nasjonalparken skal i størst mulig grad bidra til å ivareta og fremme verneformålet. Bygninger med kulturhistorisk verdi skal i størst mulig grad ivaretas gjennom bruk og vedlikeholdes i sin tradisjonelle stil. Bygningsmessige tiltak skal vurderes i et langsiktig perspektiv, slik at man unngår at mange små endringer til sammen og over tid ødelegger verneverdier.

3.1.2 Forvaltningsmål for Hove landskapsvernområde

Kom med innspill

Eks:

Landskapsvernområdet skal bidra til å sikre allmennheten anledning til natur og landskapsopplevelse samt tilgjengelighet til et av Raet nasjonalparks kjerneområder.

Landskapsformene og de kvartærgeologiske forekomstene etter siste istid skal bevares på land og på sjøbunnen.

Skjøtsel og vegetasjonspleie skal utføres slik at man unngår brudd i landskapsbildet, og slik at landskapsvernområdet inngår i en helhet sammen med nasjonalparken rundt.

Utkast som følger verneforslaget på høring

Hove camping skal kunne drive camping i den form som ved vernetidspunkt.

3.1.3 Forvaltningsmål for Søm landskapsvernområde

Kom med innspill

Eks:

Landskapsformene og de kvartærgeologiske forekomstene etter siste istid skal bevares på land og på sjøbunnen.

Bruk som ikke skader verneverdiene skal kunne foregå som hittil herunder jordbruk – det skal stimuleres til kanalisering av ferdsel utenom jordbruk i aktiv drift

Edelløvskogsområder som preger landskapet, og strandenger, skal bevares og sikres

3.2 Forvaltningsoppgaver og tiltak

Den praktiske forvaltningen av nasjonalparken omfatter aktiviteter som informasjon, oppsyn, kartlegging/overvåking og skjøtsel (fysiske tiltak) som er nødvendig for å opprettholde eller nå verneformålet.

Nasjonalparkstyret har hjemmel i verneforskriftene til å planlegge og gjennomføre slike aktiviteter.

§ 5. Forvaltningsplan

Det skal utarbeides en forvaltningsplan med nærmere retningslinjer for forvaltning, skjøtsel, tilrettelegging, informasjon osv. Forvaltningsplanen skal godkjennes av miljødirektoratet.

§ 6. Skjøtsel

Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- og kulturtilstand som er formålet med vernet, jf. naturmangfoldloven § 47.

3.2.1 Skjøtsel av naturkvaliteter og andre verneverdier

Med skjøtsel menes ofte aktive tiltak på økologisk grunnlag som forvaltningsmyndigheten setter i gang for å ta vare på eller fremme områdets naturkvaliteter i samsvar med verneformålet.

Skjøtselstiltak kan for eksempel være restaurering, rydding, tynning, styving, hogst, beiting, slått og brenning. Kanalisering av ferdsel regnes også som et skjøtselstiltak når formålet er å styre ferdselen bort fra et sårbart naturmiljø.

I tillegg til økologisk motivert skjøtsel kan det være behov for andre typer skjøtsel eller restaurering i nasjonalparken. Kulturminnene utgjør helt sentrale verneverdier i Raet nasjonalpark. Antallet kulturminner i området er meget stort, og tilsvarende er det stor variasjon i kvalitet og verneverdi. Kulturminner har ulike vernestatus og forvaltningsreglene avhenger av hvilke kulturminner vi har med å gjøre. Det er også betydelige arealer i nasjonalparken som er særskilt sikret for friluftsliv gjennom offentlige oppkjøp og avtaler. Annen skjøtsel dreier seg derfor i første rekke om tiltak som gagnar friluftslivsverdiene og kulturverdiene, og samtidig ikke skader naturverdiene.

I noen tilfeller vil ikke forvaltningsmyndigheten stå ansvarlig for gjennomføring og finansiering av tiltak som nevnt over. Det er likevel ønskelig at denne type skjøtsel er omhandlet i forvaltningsplanen, hvis man har oversikt over slike tiltak. Det skaper forutsigbarhet og letter arbeidet med å organisere skjøtselen i nasjonalparken. I tilfeller hvor det er overlappende interesser, vil det være naturlig at nasjonalparkstyret også prioriterer å støtte slike tiltak.

Skjøtsel i Raet nasjonalpark

Generell beskrivelse av skjøtselsområder i nasjonalparken. Tiltakene følger forvaltningsplanen i en tiltaksplan som ligger som vedlegg (vedlegg nr.)

Her kommer flere forvaltningsmål:

Forvaltningsmål

Verdifulle skjøtselsbetingede naturtyper og forekomster i nasjonalparken skal bevares, og om nødvendig restaureres.

Forekomster av fremmede arter som truer stedegent plante- og dyreliv skal reduseres eller fjernes.

Forslag til skjøtsel – spill det inn der det passer under

- Om skjøtselbetingede naturtyper
 - Beiting
 - Beiteavtaler med grunneiere/bønder/andre med beitedyr
 - Gjengroing
 - Følge opp tidligere startet arbeid på Tromlingene og Jerken
 - Tynning
 - Videreføre avtaler med Hoves venner og andre?
 - Lynghei
 - Avtaler med Oppegaard og kystverket
 -
 - Strandeng – rødlistearter – tråkk og beiting mv
 - Videreføre avtaler i Ruakerkilen
 -
- Sjøppel/forurensing og rydding
 - Ilanddrevet sjøppel
 - Avtaler med skoler
 - Avtaler med grunneiere, eks. Alve grunneierlag
 - Rydde rullesteinsbyggverk
 - «Rester» etter; murer, materialer, stolper mv.
 - Fremmede arter
 - Følge opp pågående arbeid med kjente lokaliteter
 - «ghost fishing»
 - Aktuelt nytt område?
- Informasjon

Utkast som følger verneforslaget på høring

- I felt
 - Fysisk
 - nettbasert
- For øvrig
 - Fysisk
 - nettbasert
- Friluftsliv
 - Tilrettelegging i enkelte områder
 - Få på plass avtaler med kommunene
 - Tiltak fra forvaltningsplan skjærgårdsparken
 - Få på plass avtaler
 - Bålplasser
 - Kontinuerlig vedlikehold og opprettelse hvor nødvendig
- Kulturminner
 - Aktuelle tiltak?
 - Avtaler/plan med FK?
 - Steingjerder?
- Annet?

Skjøtsel i Hove landskapsvernområde

Generell beskrivelse av skjøtselsområder i Hove LVO. Tiltakene følger forvaltningsplanen i en tiltaksplan som ligger som vedlegg (**vedlegg nr.**)

- Campingplasstiltak
 - Ikke skjøtsel, men flere tiltak som må beskrives i tiltaksplan
 -
- Havstrandområdet – aktuell skjøtsel her? – Påføring av sand og rensing av strand?

Skjøtsel i Søm landskapsvernområde

Generell beskrivelse av skjøtselsområder i Søm LVO. Tiltakene følger forvaltningsplanen i en tiltaksplan som ligger som vedlegg (**vedlegg nr.**)

- Vedlikehold av ferdselstiltak – kyststi og gammel fløtekanal
- Strandeng – aktuelt med tiltak nederst på jorden ved kyststien (Grimstad kommunes)

3.3 Retningslinjer for brukerinteresser

Verneforskriften danner rammene for hva som er tillatt innenfor et verneområde. Slik er det også i Raet nasjonalpark og i landskapsvernområdene Hove og Søm. De tre verneområdene har hver sin egen verneforskrift (**vedlegg x, x og x**) og restriksjonsnivå som er tilpasset de verneverdiene som finnes. Dette gjenspeiles blant annet i formålet med vernet som finnes i formålsparagrafen, § 2. I tillegg er NP delt inn i soner med egne tilleggsformål. Noen bestemmelser er sonespesifikke. I slike tilfeller er det oppgitt i bestemmelsen i hvilken sone bestemmelsen gjelder.

I den daglige forvaltningen, og for brukerne av NP og LVO, er det § 3 som er det sentrale kapittelet i forskriftene. Innholdet i § 3 gir konkrete bestemmelser om hva som er tillatt og hva som er forbudt i verneområdet («forbudsbestemmelser» og «unntaksbestemmelser»). Innholdet i § 3 må sees i sammenheng med § 2 som beskriver formålet med vernet. Det kan være krevende å lese og forstå en verneforskrift på enkelte områder. I dette kapittelet utdypes verneforskriftens bestemmelser og det gis eksempler som kan bedre forståelsen for hvordan verneforskriften virker.

Brukerinteressene i de vernede områdene er beskrevet i kap. 2. I dette kapittelet, 3.3. gis det retningslinjer for at brukerne skal kunne vite hvordan de kan nytte områdene uten at det vil komme i konflikt med verneformålene og enkeltbestemmelser i forskriftene. Retningslinjene tar utgangspunkt i de respektive forskriftene. Vernebestemmelser kan utdypes gjennom retningslinjer, men ikke endres. I retningslinjene tas det opp tema og problemstillinger som det etter forvaltningsmyndighetens erfaring er behov for å klarlegge nærmere.

Gjennom forvaltningsplan og retningslinjer kan det ikke gis tillatelse til tiltak som er søkepliktige, eksempelvis bygg og anleggstiltak. Imidlertid skal det i retningslinjene komme tydelig frem hva som er tillatt og ikke i et verneområde og klarlegge når et tiltak er søkepliktig ut fra en aktuell problemstilling. Noen av temaene er basert på innspill til arbeidet med forvaltningsplanen.

Nasjonalpark og landskapsvernområder er to forskjellige kategorier for områdevern, og har forskjellig restriksjonsnivå. Man må derfor være oppmerksom på at tiltak som er tillatt i LVO kan være forbudt i NP. Retningslinjer som er spesifikke for HLVO og SLVO er presentert for seg i eget kapittel.

3.3.1 Friluftsliv, jakt og fritidsfiske

Ferdsel

I nasjonalparken legges det generelt svært få begrensninger på bruk i friluftslivssammenheng. Retten til fri ferdsel i utmark (allmannsretten) har vært, og er en viktig forutsetning for den norske friluftslivstradisjonen. Den er nedfelt i friluftsløven og gjelder også i verneområder dersom ikke vernebestemmelsene regulerer ferdselen. Friluftsløven stiller krav til hensynsfull atferd på annen manns grunn. Når man ferdes i vernede områder, vil det også kunne gjelde spesielle krav knyttet til ferdsel.

I Raet nasjonalpark er hovedregelen at all ferdsel skal foregå varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner. Dette gjelder også for organisert ferdsel som kan foregå fritt så lenge det ikke er fare for skade på verneverdiene. Det er noen begrensninger på ferdsel som publikum må være oppmerksomme på. I sone A, områder med spesielt hensyn på fuglene og deres hekkeplasser, er det ferdselsforbud i hekkeperioden:

§ 3 pkt. 5.2 Forbud mot ferdsel

I sone A er det i perioden fra og med 15. april til og med 15. juli forbud mot all ferdsel på land og i sjø nærmere enn 50 meter fra land.

Forbudet gjelder ikke ferdsel på land i forbindelse med drift og vedlikehold av Kystverkets anlegg, som ikke kan utføres utenfor forbudsperioden.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til:

Ferdsel på land og i sjø i sone B i forbindelse med aktiviteter som kan fremme verneverdiene eller kunnskap om dem.

Spesielle ferdselsformer som kan skade naturverdier er regulert i noen få delområder av nasjonalparken. Dette gjelder spesielt bruk av hest i nasjonalparken i områder med høy bruksfrekvens der riding skader naturverdiene. På strekningen Botne-Hove-Sandum er bruk av hest kun tillatt på ridestien som er spesielt laget til denne aktiviteten. I andre deler av nasjonalparken kan det komme tilsvarende regulering av ferdsel dersom det er behov for det av hensyn til verneverdiene:

§ 3 pkt. 5.5 Bruk av hest

Er kun tillatt på ferdselsårer og traséer som er godkjent for slik bruk i forvaltningsplanen.

Sett inn temakart!

Telting, camping og overnatting i båt

I nasjonalparken ønsker man i stor grad å tillate enkelt friluftsliv. Telting foregår i utstrakt monn på flere av øyene i nasjonalparken. Med telting forstås uorganisert oppsetting av vandretelt. Med camping forstås oppsetting av større telt eller plassering av campingvogn/bobil, jf. DN håndbok 30-2011. Camping er forbudt i nasjonalparken. Friluftsløven tillater telting inntil to døgn på samme sted, ("to-døgnsregelen"). Dette gjelder også som hovedregel i nasjonalparken, men det er noen unntak. I sone B, områder med sårbare naturtyper og arter, er det teltforbud:

§ 3 pkt. 5.6 Telting

I sone B er det forbudt å sette opp telt. I de øvrige delene av nasjonalparken kan man sette opp telt og overnatte inntil to døgn, i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan. Forbudet i sone B gjelder ikke på Ramsøya i Nidelven i Arendal.

I nasjonalparken er 58 områder statlig eller kommunalt sikret for friluftsliv. I noen av disse friluftslivsområdene er det laget egne atferdsregler som gjelder uavhengig av nasjonalparken. **Hva gjelder telting er det forbud mot telting på følgende steder i NP: Storesand, Randvika, Kvennebekken, Hasseltangen, Stølsvika, Merdø (Gravene), Hove og Spornes,**

Det er viktig at publikum respekterer "to-døgnsregelen". Av hensyn til fri ferdsel og opphold, inkl. telting, slik at man slipper flere til på de gode overnatningsstedene, men også av hensyn til markslitasje og beitedyr. "To-døgnsregelen" bør også respekteres ved overnatting i båt.

Sett inn temakart!

Bålbrenning og grilling

For mange er bålbrenning og grilling en viktig del av friluftslivet. I nasjonalparken er det tillatt å brenne bål og bruke grill, men man skal vise særlig varsomhet slik at det ikke oppstår brannfare eller skade på vegetasjon og svaberg. Generelt gjelder reglene om åpen ild i utmark; det er forbudt å gjøre opp ild i eller nær skogsmark mellom 15. april og 15. september. I noen av de mest populære og mest benyttede områdene er det stor slitasje på grunn av svært intens bruk av bål og grill. På slike områder er det laget tilrettelagte bål og grillplasser for å sikre naturmiljøet hvor bruken er svært høy. **I områder med tilrettelagt bål- og grillplasser skal disse benyttes.** Inntil videre er det på

Hovehalvøya på Tromøya i Arendal fra Spornes til Hove camping, og på Hasseltangen i Grimstad at slike bålplasser er etablert.

§ 3 pkt. 5.7 Bålbrenning

Det skal vises særlig varsomhet ved bålbrenning og bruk av grill, slik at det ikke oppstår brannfare eller skade på vegetasjon og svaberg. I områder med anlegg tilrettelagt for bål og grill skal disse benyttes. Bruk av åpen ild i, og i nærheten av skog og mark, er forbudt i tiden 15.april til og med 15.september.

- a) Brenning av hogstavfall etter rydding i forbindelse med skjøtsel kan skje i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.
- b) Det kan i forvaltningsplan fastsettes steder hvor St.Hans-bål er tillatt.

St. Hans-bål

Det er lange tradisjoner for større St. Hans-bål enkelte steder i verneområdene. Ved foten av fjellet ytterst på stranden ved bryggeanlegget i HLVO er en slik bål plass. Forvaltningsmyndigheten kan gi dispensasjon til å anrette større St. Hans-bål på slike steder hvor det ikke skader verneverdiene eller er fare for brann. Bålet må bestå av rene bålmaterialer som ikke forurensar, og det må sørges for tilstrekkelig tilsyn og opprydding. Bygging av bålet bør ikke starte før inntil en uke i forkant av St. Hans, dvs. f.o.m. 16. juni. Skjemmende rester bør fjernes senest 2 dager etter St.Hans.

Jakt og fiske

Det legges ikke ekstra restriksjoner på jakt, fangst og fritidsfiske hverken i den ordinære nasjonalparksonen eller i landskapsvernområdene. Dette reguleres etter gjeldene lovverk.

Behov for å utbrodere regelverket for jakt og fiske?

§ 3 pkt. 3.1 Vern av dyrelivet.

Dyrelivet, herunder hi, reir, hekke-, yngle- og gyteplasser, er vernet mot skade og unødvendig forstyrrelse. Utsetting av dyr på land, i vann og i sjø er forbudt.

I sone A er all jakt, fangst og bruk av skytevåpen forbudt i tidsrommet fra og med 1. mars til og med 1.september.

I sone C er all bruk av aktivt fiskeredskap forbudt.

Tilrettelegging for friluftsliv

Friluftslivet er en viktig del av formålet i nasjonalparken. Samtidig ønsker man ikke at friluftslivsbruken skal gå på bekostning av andre natur- eller kulturverdier i nasjonalparken. Derfor heter det i formålsparagrafen at allmennheten skal gis anledning til utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv.

Enkelte steder vil det likevel være naturlig å tilrettelegge for friluftsliv. I nasjonalparken finnes det en rekke statlig- eller kommunalt sikrede friluftslivsområder, og det vil først og fremst være i disse områdene at tilrettelegging for friluftsliv skal finne sted.

Konkretiseres mer underveis...

3.3.2 Landbruk

Jordbruk – beiting og gjerding

Det foregår lite aktiv landbruksdrift innenfor NP. Derimot foregår det aktiv jordbruksdrift i Søm LVO og i tilknytning til NP, særlig på Tromøya i Arendal hvor man finner særdeles god jord og lettdyrket mark like utenfor NP. Jordbruksdriften i SLVO omtales i eget kapittel 3.3.x

Det er lange tradisjoner for beiting på øyene langs kysten av Aust-Agder. Flere av øyene i NP beites hvert år med sau eller geit. Dette gjelder Valøyene, Jerkholmen, Torungen, Tromøya og Tromlingene. Det er flere gårder som har beiterettigheter i skjærgården. Noen få steder har det vært beitet med andre dyr, som i Ruakerkilen i Grimstad hvor det beites noe med ungdyr av storfe. Dette har vært som et ledd i skjøtselen av strandengene i området.

Det er viktig at de beiteavhengige naturtypene på øyene opprettholdes, og at deler av skjærgården fremstår som åpen. Beiting er et viktig hjelpemiddel i landskapspleien for å ivareta landskapets åpne preg og skjøtsel av flere naturtyper herunder havstrand, strandenger og enkeltarter. I nasjonalparken er det ønskelig med beiting flere steder og verneforskriften åpner for det. Imidlertid ønsker forvaltningen å føre kontroll med utmarksbeite med andre arter enn sau for å sikre at beiting ikke kommer i konflikt med andre verneverdier. Det samme gjelder beiting med sau i sone B:

§ 3 pkt. 2.2 Bestemmelsen i 2.1. er ikke til hinder for:

f) sauebeite unntatt i sone B

§ 3 pkt. 2.3 Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

b) Utmarksbeite med andre dyr enn sau, og beiting i sone B.

Gjerder

Beiting i nasjonalparken vil i noen tilfeller kunne medføre behov for gjerder eller andre former for stengsler for beitedyra. Ved sanking og transport vil det også kunne være behov for sankekeve. Nasjonalparkforskriften åpner for at etablerte gjerder (i bruk) ved vernetidspunktet, kan vedlikeholdes og skjøttes. Vedlikehold er ikke utvidelser eller ombygginger av gjerder. Er det behov for kjøring av materialer og lignende under vedlikeholdet må dette avklares (dispenseres) med forvaltningsmyndigheten i forkant av vedlikeholdet. Det er ønskelig at det inngås beiteavtaler med dem som har beitedyr i nasjonalparken. I slike beiteavtaler kan det også gis flerårige tillatelser i forbindelse med tiltaket. (Hvor foregår det beiting som har behov for beiteavtale: fyll ut)

§ 3 pkt. 1.2 Bestemmelsene i pkt. 1.1 er ikke til hinder for:

g) vedlikehold av gjerder, og stengsler for beitedyr i tråd med retningslinjer i forvaltningplan

§ 3 pkt. 1.3 Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

c) ombygging og oppsetting av gjerder.

Tangrett og andre rettigheter

I tidligere tider var det vanlig å hente tang i fjæra til gjødsling og jordforbedring. Gårdene hadde sine plasser hvor de hadde rett til å hente tang. Denne driftsmåten eksisterer ikke lenger og ingen gårder har dette som en del av driftsopplegget. De kjente tangforekomstene ligger i sårbare områder av NP. Maskinell henting av tang vil medføre skade på andre viktige verneverdier i NP, og fovaltningsmyndigheten har derfor valgt at tangrettigheten avskjæres gjennom vernet av plantelivet i NP:

§ 3 pkt. 2.1 Vern av plantelivet.

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade og ødelegging. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Lakseretter som fiske med kilenot består i NP.

Skogbruk

Generelt er vegetasjonen, herunder skogen vernet i nasjonalparken. Aktiv skogsdrift vil derfor ikke være tillatt i nasjonalparken. Store deler av skogarealene i NP er svært oppdelt i mange små teiger med dårlig arrondering. Dette gjør at det i mindre grad har vært drevet aktiv skogsdrift, og at områdene i større grad har gjort nytte blant annet som vedskog.

Skogressursene på øyene og i nasjonalparken for øvrig er begrenset, og skogen kan ivaretas gjennom skjøtselshogst i regi av forvaltningsmyndigheten, eller andre etter søknad. Vedhogst i tråd med verneforskriften som skjøtsel er dessuten svært aktuelt. Tiltak som vedhogst og skjøtselshogst er nærmere beskrevet i neste avsnitt.

§ 3 pkt. 2.1 Vern av plantelivet.

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade og ødelegging. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

§ 3 pkt. 2.3 Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

a) Hogst av ved og rydding av vegetasjon i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

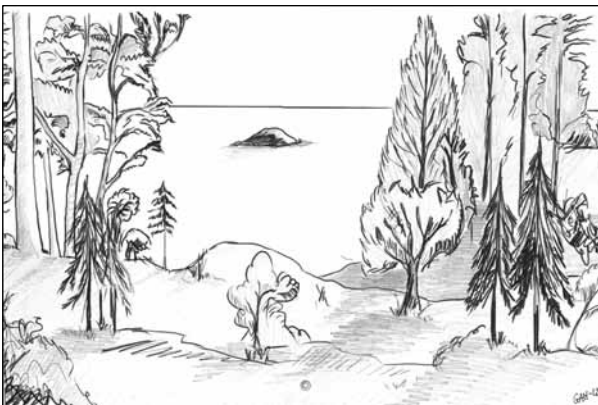
Skjøtsel – rydding og vedhogst mv.

Hytteiere og fastboende skal kunne åpne opp rundt bygninger for å slippe inn lys og sol og få utsikt til sjøen, såkalt «Trivselshogst».

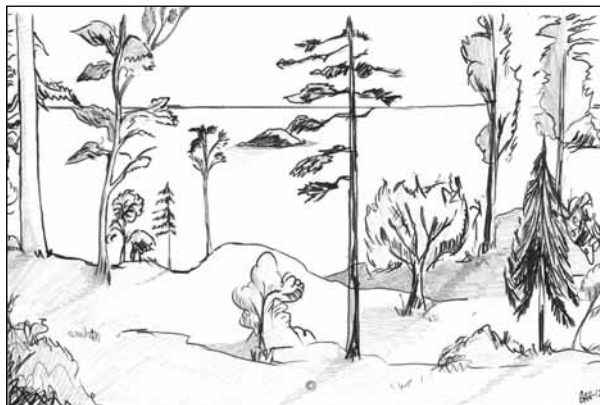
§ 3 pkt. 2.2 Bestemmelsen i 2.1. er ikke til hinder for:

e) skånsom vegetasjonsrydding og beplantning rundt fritidsbolig, i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

Ikke slik

slik

Retningslinjer for «trivselshogst» utenom i sone B

- I sone B er det ikke tillatt med hogst
- I en ti meter radius rundt hytter eller boliger er det tillatt å fjerne busker og kratt, samt hogst av trær så lenge en lar en del karaktertrær stå igjen og unngår korridor- eller hogstflatevirkning.
- Oppkvisting og topping av trær skal unngås
- Hule eiker og andre spesielle trær skal ikke hogges.

Man skal være spesielt aktsom med eiketrær. Store eiketrær («hule eiker») er en utvalgt naturtype som har egen forskrift etter naturmangfoldloven. I nasjonalparken er det ønskelig at eiketrærne får utvikle seg til å bli store, flotte og viktige trær for naturmangfoldet.

Med hule eiker menes eiketrær som har en diameter på minst 63 cm, tilsvarende omkrets på 200 cm, samt eiketrær som er synlig hule og med en diameter på minst 30 cm, tilsvarende omkrets på minst 95 cm. Diameter og omkrets måles i brysthøyde (1,3 m) over bakken. Synlig hule defineres til å være eiketrær med et indre hulrom som er større enn åpningen og der åpningen er større enn 5 cm".

Utkast som følger verneforslaget på høring

Også andre spesielt store, vakre eller hule trær som preger landskapet skal bevares i nasjonalparken.

Vedhogst og andre typer vegetasjonsrydding

§ 3 pkt. 2.3 Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til:

a) Hogst av ved og rydding av vegetasjon i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

Vedhogst og andre typer vegetasjonsrydding som **ikke medfører korridorer eller flater** kan tillates etter søknad. Enkelte trær og noe buskvegetasjon skal stå igjen. Figuren over illustrerer hvordan forvaltningsmyndigheten ser for seg at dette kan løses for samtidig å kunne bevare helhetspreget. Hogstkorridorer er forbudt fordi de fører til vesentlige brudd i landskapsbildet. **Grunneierens tillatelse må foreligge før hogst.**

Felt- og busksjiktet (lav og middels lav vegetasjon) er viktige leveområder for flere arter. Det vil være aktuelt å se på en nærmere inndeling av nasjonalparken i skjøtselssoner hvor dette sjiktet får utvikle seg. Slike skjøtselssoner må sees i sammenheng med sone B, og representere mangfoldet som skal bevares i nasjonalparken.

Rydding

Etter alle typer hogst og skjøtselstiltak som skjønnsmessig fører med seg store mengder greiner og kvist, skal slikt hogstavfall kjøres vekk der det ellers ville bli liggende inntil veg eller større sti der folk ferdes, eksempelvis nær Folkestien/Kyststien. Flising kan fortsatt være aktuelt for mindre mengder, men dette skal spres tynt i terrenget eller på stier med skogsbunn, ikke på stier som har «sadde» eller annen stabil grus som toppdekke. En skal unngå å brenne hogstavfall i nasjonalparken med mindre det inngår i en valgt metode for gjennomføring av konkrete tiltak. Både flising og brenning kan skade sårbare vegetasjonstyper.

Brenning av hogstavfall i forbindelse med tiltak etter § 3 pkt. 2.2 e) og 2.3 a) skal fortrinnsvis utføres i den kalde årstiden. Brenningen skal skje på en skånsom måte som ivaretar natur- og kulturmiljøet og ikke ødelegger verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet.

Brenning av hogstavfall må ikke skje så nær svaberg eller annet fast fjell at det forårsaker skade. Brenning skal heller ikke foregå så nær verdifull vegetasjon at denne skades. Viktige eksempler på verdifull vegetasjon er rødlistearter, utvalgte naturtyper etter nml § 52 og vegetasjon som spesielt er med å prege landskapsbildet.

Dersom det er tvil om brenning av hogstavfall på ønsket sted kan ødelegge verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet, skal forvaltningsmyndigheten kontaktes.

§ 3 pkt. 5.7 Bålbrenning

Det skal vises særlig varsomhet ved bålbrenning og bruk av grill, slik at det ikke oppstår brannfare eller skade på vegetasjon og svaberg. I områder med anlegg tilrettelagt for bål og grill skal disse benyttes. Bruk av åpen ild er forbudt i tiden 15.4. – 15.9

- a) Brenning av hogstavfall etter rydding i forbindelse med skjøtsel kan skje i henhold til forvaltningsplan.
- b) St.Hans-bål. Det kan i forvaltningsplan fastsettes steder hvor St.Hans-bål er tillatt.

Slått, lyng- og gressbrenning

Enkelte naturtyper er skjøtselsavhengige. Slått og lyng- og gressbrenning kan være aktuelle skjøtselsmetoder. Denne aktiviteten skal avklares med forvaltningsmyndigheten før gjennomføring. Det kan inngås flerårige avtaler om denne typen skjøtsel.

Noe om brannvern?

§ 3 pkt. 2.2 Bestemmelsen i 2.1. er ikke til hinder for:

- i) slått, lyng- og gressbrenning i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan

Bruk av kjemiske midler – sprøyting

All bruk av kjemiske midler som kan påvirke naturmiljøet er forbudt i nasjonalparken. Bruk av kjemiske midler er i noen tilfeller brukt i bekjempelse av fremmede plantearter i verneområder. Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan få dispensasjon til kjemisk bekjempelse.

§ 3 pkt. 7.1 Forbud mot forurensning

Forurensning og forsøpling er forbudt. Avfall skal tas med ut av området. All bruk av kjemiske midler som kan påvirke naturmiljøet er forbudt.

Det er forbudt å tømme kloakkvann fra båter i sjøen nærmere enn 300 meter fra fastland og øyer.

Motorferdsel under skjøtsel

På større skjøtselshogster kan det være nødvendig med bruk av motorisert ferdsel som f.eks. bruk av traktor, firhjuling eller lignende. Nasjonalparkforskriften åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi dispensasjon til slik kjøring hvis det ikke foreligger fare for ødeleggelse av andre verneverdier i forbindelse med skjøtselen. Det kan inngås skjøtselsavtaler for store skjøtselstiltak, hvor bl.a. nødvendig motorferdsel avklares for lengre perioder.

Utkast som følger verneforslaget på høring

3.3.3 Næring

Lite her å ta tak i her som krever retningslinjer?

Hove camping kommer i eget kapittel om HLVO.

3.3.5 Privat eiendom – boliger, fritidsboliger og infrastruktur

I verneområder som inneholder bygninger forekommer det søknader om byggetiltak. Erfaringer fra Raet LVO og Hasseltangen LVO tilsier at det også vil komme relativt mange søknader om byggetiltak av forskjellig størrelse og kompleksitet også i NP. Vi ønsker at forutsigbarheten i behandlingen av slike søknader er godt synlig gjennom spesifikke og detaljerte retningslinjer. Det er spilt inn til arbeidet med forvaltningsplanen at hytteeierne ønsker større privat frihet til å foreta en del arbeider uten å måtte igjennom en søknadsprosess.

Nasjonalparken er et svært sammensatt verneområde hvor man finner mange ulike brukerinteresser knyttet til området. Det finnes mange hytter og en del andre typer bygninger i NP, og i SLVO finnes det også boliger og gårdsbruk. Dette skaper en del utfordringer ved forvaltning av verneområdene. Erfaringsmessig gjelder svært mange av søknadene om å bygge på, eller gjøre andre tilpasninger på hus og hytter. Verneforskriften § 3 pkt. 1.3 a) (RNP og SLVO) kan gi rom for tilbygg, ombygging eller vesentlige eksteriørmessige forandringer, dersom forvaltningsmyndigheten vurderer at det kan gjennomføres uten at det strider mot verneformålet eller verneverdiene i verneområdet.

Retningslinjene skal være så presise at man unngår urealistiske søknader som både er tidkrevende og kostbare både for søker og forvaltningsmyndighet.

Kunnskapsgrunnlag

Da siste revisjon av forvaltningsplanen for Raet LVO ble utført i 2011 ble det gjort en grundig analyse av alle bygninger innenfor verneområdet. Hovedfokus var på fritidsboliger som utgjør den desidert største gruppen. Analysen viste at det var 116 hytter/fritidsboliger og 8 boliger i Raet lvo. I tillegg kom en del andre bygg som ikke ble tatt med i de videre beregningene. Fylkesmannen fikk oversendt en oversikt over bygningene fra Arendal kommune med bruttoarealer (BRA) på disse. Som oftest er det i tillegg oppført diverse annekser/boder, overbygg, terrasser og plattinger mv. på eiendommene, og det vil som regel være riktigere å se på det totale "fotavtrykket" av all bygningsmasse på en eiendom. Dette betegnes videre som FBA for fotavtrykk bebygd areal. Fylkesmannen gikk som grunnlag for beregningene av samlet belastning gjennom eiendommene på flyfoto og regnet ut FBA for de enkelte eiendommene. På denne måten fikk Fylkesmannen et relativt nøyaktig mål på hva den totale bygningsmassen innenfor Raet lvo utgjør. Fylkesmannen så blant annet på hvor store og hvor små hytter og hus i verneområdet var, og hvor stor gjennomsnittshytta var. Fylkesmannen slo sammen både hytter og hus i disse beregningene fordi det har liten betydning for utfallet av beregningene. Disse resultatene har vært en viktig del av vurderingsgrunnlaget i prosessen frem mot retningslinjer for byggetiltak.

Tabell R-1: Viser gjennomsnittstørrelser og medianer for bygningene i Raet landskapsvernområde oppgitt i m² (BYA= bebygd areal, som er medregnet overbygg og terrasser mv.)

Gjennomsnittshytte:	83	BYA m ²
Median for hytte:	77	BYA m ²
Gjennomsnittsfotavtrykk alle bygninger på eiendommen:	100	BYA m ²
Median total fotavtrykk alle bygninger på eiendommen:	85	BYA m ²
Totalt fotavtrykk alle bygninger:	13356	BYA m ²

Den totale bygningsmassen i Raet lvo var 13 356 m², det vil si at i overkant av 13 da av landskapsvernområdet allerede er nedbygd. I vurderingene rundt samlet belastning (samlet fremtidig nedbygging av areal i verneområdet) så Fylkesmannen på ulike prosentvise økninger i bygningsmasse (tabell R-2). Tabell R-3 gir en oversikt over fordelingen av hytter i ulike størrelsesklasser. Vi ser at spredningen har en tilnærmet normalfordeling, og at hovedtyngden av hyttene ligger i størrelsesorden 70-90 m².

Tabell R-2: Viser størrelsen på fremtidig nedbygging i m² ved en økning av bygningsmassen på 5 % til 20 %, og hvor mye dette utgjør per eiendom ved en jevn fordeling

Øking i fotavtrykk:	5 %	10 %	15 %	20 %
Økning m ²	667,8	1335,6	2003,352	2671,1
Total ny fotavtrykk:	14023,5	14691,2	15359,0	16026,8
Ekstra fotavtrykk per eiendom	5,8	11,5	17,3	23

Tabell R-3: Viser hvordan de 134 bygningene fordeler seg i ulike størrelsesgrupper

Bygningsklasse m ² BYA	antall bygninger
20-30	4
30-50	7
50-70	17
70-90	42
90-110	25
110-150	22
150-200	11
200-250	2
250-300	3
300-350	1
total	134

Fylkesmannen vurderte ut fra de foreliggende tall at en økning på inntil 10 % i den totale bygningsmassen i Raet LVO kunne forsvares som en fremtidig øvre grense for den samlede belastning som følge av byggetiltak. Når man fordelte denne økningen i bygningsmasse på alle eiendommene fikk vi 11,5 m² per eiendom, hvilket ble vurdert som en økning som generelt ikke vil forandre området art og karakter. Hvordan den samlede belastningen fordeles mellom de eksisterende grunneierne utgjør kjernen i retningslinjene for byggetiltak, sammen med vurderinger knyttet til eksponering og beliggenhet. En flat fordeling der alle får samme mulighet til å søke om like store tiltak var etter Fylkesmannens vurdering en lite gunstig løsning. Det er meget stort spenn i størrelsen på hyttene mellom de forskjellige eiendommene. De største hyttene er allerede meget store. Erfaringsmessig er det de mindre hyttene som oftest blir omsøkt fordi eierne ønsker standardheving, eller av annen grunn ønsker å bygge om hytta. Av naturlige årsaker vil det være lettere å finne gode areal- og romløsninger innenfor de eksisterende rammene på store hytter, og behovet for tilbygg og utvidelser er derfor generelt mindre. Fylkesmannen arbeidet med å finne en god fordelingsnøkkel som gir noe mer rom for større tiltak på små og mellomstore hytter. For de større hyttene gis det mindre handlingsrom (tabell R-4).

Tabell R-4: Arealgrenser for bebygd areal (BYA) oppgitt i m² for tilbygg på fritidseiendommer

Bygningsklasse m ² BYA	antall bygninger	Maksimumsgrense for tilbygg	ekstra m ² BYA per klasse
20-30	4	30	120
30-50	7	25	175
50-70	17	20	340
70-90	42	10	420
90-110	25	2	50
110-150	22	2	44
150-200	11	2	22
200-250	2	2	4
250-300	3	2	6
300-350	1	2	2
total	134		1183

Naturmangfoldloven kap.2

I forhold til det tidligere Raet LVO omfatter nasjonalparken et fåtall flere bygninger inkludert fritidsboliger. Vi mener derfor at de grundige analysene som ble gjort i RLVO er representative også for bebyggelsen innenfor nasjonalparken, og at kunnskapsgrunnlaget for å utarbeide retningslinjer for byggetiltak er tilfredsstillende (nml § 8). Førre-var-prinsippet vektlegges derfor lite i vurderingen (nml § 9). Gjennom kunnskapsgrunnlaget er det redegjort for vurdering av samlet belastning (nml § 10). Nasjonalparkstyret må gjennom grundig behandling av søknadene, og vilkår ved eventuell dispensasjon, sørge for at det ikke forekommer miljøforringelse. Dersom dette likevel forekommer er det tiltakshavers (byggers) ansvar å dekke kostnadene (nml § 11). Gjennom andre bestemmelser i verneforskriften, og vilkår til eventuell dispensasjon, mener vi at det er sikret at riktige miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder benyttes for å begrense skader på naturmangfoldet (nml § 12).

Retningslinjer for byggetiltak

Det er eksklusivt å bo eller eie hytte i et vernet område. Det sikrer at det ikke skjer vesentlige endringer med området man bor i, men det legger også noen begrensninger på grunneiers handlefrihet på egen eiendom. Oppføring av nye bygninger i nasjonalparken er som hovedregel forbudt. Det står sentralt i formålet med vernet at det ikke skal foregå påvirkning av naturmiljøet og at det ikke skal settes i verk tiltak som endrer det vernede landskapets karakter og særpreg vesentlig. Det er derfor også klart at det ikke er ønskelig med en utvikling der alle hyttene eller andre bygg utvides opp mot en maksimumsgrense og har en ensartet utforming. Det skal være et spenn i hyttenes form og størrelse for å opprettholde landskapsbildet som på vernetidspunktet. Det vil dermed ikke være mulighet for å "klatre" i størrelsesklassene ved å søke flere dispensasjoner over tid. Alle søknader blir registrert og arkivert hos forvaltningsmyndigheten, og det vil ikke bli mulighet for å søke om nye byggetiltak dersom man allerede har utvidet hytta opp i neste størrelseskategori. Dette vil gjelde inntil retningslinjene eventuelt blir endret i senere forvaltningsplaner. Retningslinjene skal evalueres ved revisjon av denne forvaltningsplanen. Med denne ordningen hindrer man at en hytte som i dag f.eks. er på 30 m², blir til en hytte på 120 m² gjennom gjentatte søknader om dispensasjon for byggetiltak/utvidelse. Retningslinjene for byggetiltak vil også gjelde ved brann eller annen naturskade. Det betyr at gjenoppføring av bygninger som har gått tapt må vurderes etter de samme retningslinjene.

Det må fortsatt kunne påregnes at søknader om tiltak blir avslått selv om man søker innenfor arealgrensene som er satt for eiendommens bygningsmasse. Dette vil som tidligere avhenge av en helhetsvurdering av det enkelte tiltak.

§ 3 pkt. 1.1 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger, tilbygg, brygger, gjerder, anlegg og innretninger herunder anlegg for energiproduksjon ...

Nasjonalparken innebærer strengere praksis for tilbygg på både hytter og hus enn i områder som blir forvaltet etter plan- og bygningsloven alene. Verneforskriften setter klare begrensninger for hva som er tillatt og forbudt. Ved søknad om utvidelse eller omfattende rehabilitering skal man i et hvert tilfelle forsøke å ivareta byggets tidstypiske kulturuttrykk.

Fotavtrykk bebygd areal (FBA):

Følgende størrelsesbegrensninger settes på FBA for nye tiltak. Dagens FBA på eiendommen er utgangspunktet ved søknad, og alle former for bygningsmasse skal medregnes i dette. Søknader om byggetiltak på fritidseiendom må holdes innenfor disse arealrammene:

Eksisterende FBA på eiendommen	FBA-grense for nytt tiltak
20-30 m ²	30 m ²
30-50 m ²	25 m ²
50-70 m ²	20 m ²
70-90 m ²	10 m ²
>90 m ²	2 m ²

Fritidseiendommer – utforming

Dispensasjonssøknader vil fortsatt gjennomgå skjønnsmessige vurderinger, hvor de faktiske forhold i hver enkelt sak som: eksponering-, beliggenhet-, terrengvurderinger og landskapsvurderinger mv. vil være avgjørende for utfallet. Retningslinjene er ment å gi signaler som kan styre søknader inn mot hva som er realistisk å oppnå på den enkelte eiendom.

- Tiltak der man utnytter allerede bebygd areal, blir foretrukket. Fotavtrykket av den totale bygningsmassen bør bli minst mulig. Det vil si at man kan søke om å ombygge en type bebygd areal til et annet formål. Eksempel nr.1: Rive anneks for å oppføre tilbygg. Eksempel nr. 2: Fjerne deler av veranda for å oppføre mindre tilbygg.
- På de større hyttene (hytter over gjennomsnittet 90-350 m²) er BYA-grensen på 2 m² ment som en "sikkerhetsventil" som kan benyttes kun ved spesielle behov dersom ombygging/endring innenfor eksisterende arealer krever det.
- Ved påbygg skal bygget fremstå lavest mulig i terrenget. Mønehøyden på eksisterende hytte skal være retningsgivende.
- Takvinkel og takdekke, gavl og raft skal være i tråd med bygningen ellers.
- Dispensasjon til bygging av terrasse, levegg eller skillevegg utendørs, kan normalt ikke påregnes.
- Det skal alltid tilstrebes å bygge minst mulig eksponert. Dette vil i mange tilfeller være på baksiden av bygget, bort fra sjøsiden.

Boligeiendommer

Det er ingen boliger i nasjonalparken eller i HLVO. I SLVO er situasjonen i forhold til samlet belastning mer oversiktlig. (kun 8 boligeiendommer innenfor gamle Raet lvo – finn oppdaterte tall på dette), og vurderinger rundt samlet belastning vil gjøres fra sak til sak sammen med vurderingene av tiltaket opp mot verneforskriften. Spesifikke retningslinjer for boligeiendommer er:

- Maks 1 stk. garasje pr. eiendom.

- Antall byggenheter pr. eiendom skal holdes på et minimum.
-

§ 3 pkt. 1.2 Bestemmelsene i pkt. 1.1 er ikke til hinder for:

a) vedlikehold av bygninger, brygger, anlegg og innretninger som ikke fører til bruksendring. Vedlikehold omfatter ikke ombygging eller utvidelse.

§ 3 pkt. 1.3 Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

- a) ombygging av, og mindre utvidelser samt bruksendring av eksisterende bygninger i tråd med forvaltningsplan.
- b) gjenoppføring av bygninger, anlegg og innretninger som er gått tapt ved brann eller naturskade.

Brygger

Innenfor nasjonalparken vil det ikke være aktuelt med ordinære småbåthavner, men det finnes en rekke brygger og fortøyningsplasser i nasjonalparken. Det vil også være noen store brygger (fellesanlegg) som blir liggende i nasjonalparken. Alt vedlikehold av brygger er tillatt både på små private brygger og større fellesanlegg.

§ 3 pkt. 1.2 Bestemmelsene i pkt. 1.1 er ikke til hinder for:

a) vedlikehold av bygninger, brygger, anlegg og innretninger som ikke fører til bruksendring. Vedlikehold omfatter ikke ombygging eller utvidelse.

Bryggene finnes særlig langs den innerste grensen av nasjonalparken og på noen av øyene. Brygger har alltid vært en nødvendighet for bosetting og mye annen virksomhet i skjærgården. Mange steder er bryggene en del av et samlet kulturmiljø. I mange år har utviklingen gått i retning stadig flere og større båter. Dette øker behovet for brygger, og for å skifte ut bryggeanlegg med mer moderne. En omfattende utbygging og ombygging av brygger fører til at landskap, naturmiljø og historisk interessante kulturmiljøer endres, og i noen tilfeller også til at allmennhetens friluftsmuligheter begrenses. Dette er lite ønskelig – spesielt i en nasjonalpark. Det er derfor en spesiell utfordring å møte behovet for flere brygger uten for store negative virkninger. Dette kan blant annet skje gjennom at bryggene samles noe mer enn tradisjonen har vært. Verneforskriften åpner derfor opp for at brygger kan samles, og at det kan være åpning for nye brygger /bryggeplasser innenfor slike løsninger, hvis totaleffekten er positiv for verneverdiene:

§ 3 pkt. 1.3 Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

d) brygger som erstatning for eksisterende brygger eller ved samling av eksisterende brygger i fellesanlegg.

Bøyelegging av båter kan være en utfordring for marine naturverdier. Dette gjelder særlig når mange båter bøyelegges sammen på verdifulle naturtyper som ålegrasenger og grunn bløtbunnsområder. Slike bøyehavner gir også landskapsmessige utfordringer. Bøyer som plasseres langt fra egen bebyggelse og brygge kan virke privatiserende i forhold til allmennhetens bruk av området. I nasjonalparken er det tillatt med akterfeste av båt på egen brygge eller landfast fortøyningsplass.

§ 3 pkt. 1.2 Bestemmelsene i pkt. 1.1 er ikke til hinder for:

e) akterfeste av båt ved egen brygge eller egen landfast fortøyningsplass.

Mudring

Det er åpnet i nasjonalparkforskriften for søknad om vedlikeholdsmudring av eksisterende brygger og anlegg, hvor dette tidligere har vært gjennomført. Mudring er et sterkt regulert tiltak også etter annet lovverk, og Fylkesmannen, som er forurensningsmyndighet for slike tiltak, må kontaktes i slike saker.

§ 3 pkt. 1.3 Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

i) vedlikeholdsmudring i tilknytning til eksisterende brygger i tråd med forvaltningsplan.

Lagring av båt på land

Nasjonalparkforskriften åpner for at joller kan trekkes på land for midlertidig oppbevaring. Dette gjelder mindre båter som trekkes på land uten bruk av motorredskap/kran ved egen båt plass eller båtfeste (ved uvær eller kortere fravær av bruk). Det er ikke anledning for vinterlagring av båter på land i nasjonalparken. I Søm landskapsvernområde er det derimot tillat med vinterlagring av båter på båt opplaget ved Søm småbåthavn, jf. kart xxxx.

§ 3 pkt. 1.2 Bestemmelsene i pkt. 1.1 er ikke til hinder for:

f) å trekke joller på land for midlertidig oppbevaring ved egen fortøyningsplass, i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

§ 3 (Søm LVO) pkt. 1.2 Bestemmelsene i pkt. 1.1 er ikke til hinder for:

f) Drift og vedlikehold av småbåthavnen på Søm innenfor den arealmessige avgrensning av havnen som gjelder på vernetidspunktet. Dette gjelder også opplag av båter, i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

3.3.6 Infrastruktur

Generelt for infrastruktur er det bestemmelsen om vern mot inngrep i landskapet som er begrensende for ulike typer tiltak:

§ 3 pkt. 1.1 Vern mot inngrep i landskapet

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger, tilbygg, brygger, gjerder, anlegg og innretninger herunder anlegg for energiproduksjon og oppdrett/akvakultur, hensetting av campingvogner, bobiler og maskiner, opplag av båter, bøyelegging av båter, vegbygging, bergverksdrift, graving, kunstige sandstrender, utfylling og henleggelse av masse, mudring

og dumping, boring og sprenging, bryting av stein, mineraler og fossiler, fjerning av rullestein, større stein og blokker, drenering og annen form for tørrlegging, nydyrking, flatehogst, bakkeplanering, fremføring av luft-, vann-, sjø- og jordledninger, bygging av bruer og klopper, oppsetting av skilt, opparbeiding og merking av stier, løyper o.l.. Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende.

Under gis rettleiding i hvordan unntaksbestemmelsene kan brukes.

Vei

Terrengarbeider som fylling/graving og planering for å utbedre eksisterende eller bygge nye veier også til landbruksformål og parkeringsplasser er i strid med verneformålet for nasjonalparken.

Vedlikehold av eksisterende veier og gamle ferdselsårer er tillatt slik at de kan holde den standard de hadde på vernetidspunktet. Vernet er ikke til hinder for utbedring av for eksempel humper, gjørmehull eller annet vedlikehold innenfor eksisterende standard. Det er heller ikke til hinder for å opprettholde et ryddebelte på opptil 1,5 meter på hver side av eksisterende veier og parkeringsplasser både på private og offentlige. **Man skal likevel merke seg at dersom hogst i et slikt ryddebelte skulle omfatte vegetasjon som kommer i kategorien; egenartede, spesielt store og vakre trær og hule trær, er tiltaket likevel søknadspliktig.** For vedlikehold av offentlig vei kan veimyndighetene fjerne vegetasjon som vokser utover veikant og representerer en trafikkrisiko.

§ 3 pkt. 1.2 Bestemmelsene i pkt. 1.1 er ikke til hinder for:

b) vedlikehold av eksisterende stier og gamle ferdselsårer, skilt, bruer og lignende, i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

Vann og avløp (VA)

Verneforskriften gir et generelt forbud mot alle aktiviteter som kan gi en varig påvirkning av naturmiljøet. Blant annet er det forbudt å sprengte fjell og grave i grunnen og fjerne løsmasser. Det er derfor i utgangspunktet også forbudt å legge vann- og kloakkledninger i grunnen. Verneforskriftens § 3 punkt 1.3 l) gir imidlertid en åpning for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til dette hvis det skjer i henhold til forvaltningsplanen.

I eventuelle søknader om VA-tiltak vil det være avgjørende at tiltakets omfang og plassering beskrives nøyaktig og utførlig i søknaden. Likeledes må grunnforholdene på aktuelt sted beskrives og dokumenteres tilfredsstillende. Forvaltningsmyndigheten vil så vurdere om tiltaket kan la seg gjennomføre uten at det er til vesentlig forringelse av verneverdiene, og/eller strider mot formålet med vernet. I avgjørelsen vil det blant annet bli lagt vekt på nærhet til tilknytningspunkt til offentlig VA og andre inngrep/installasjoner. Grunnforholdene vil også være svært avgjørende, og synlige kvartærgeologiske formasjoner og avsetninger vil tillegges stor vekt. Fortrinnsvis bør det søkes løsninger der tiltaket legges i masser som allerede er berørt av tidligere tiltak, eksempelvis eksisterende veier, grøfter og lignende.

§ 3 pkt. 1.3 Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

l) innlegging av vann og avløp til boliger og fritidsboliger, i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

Kystverkets anlegg og tekniske inngrep

Innenfor nasjonalparken finnes det en rekke tekniske installasjoner og noen større anlegg. Kystverkets anlegg omfatter fyrstasjoner (Lyngør fyr, Store – og Lille Torungen fyr), lykter, varder, bøyer, merker og andre innretninger som skal sikre sjøfarten. Flere av disse utgjør viktige kulturminner i kystlandskapet.

Kystverkets anlegg er en del av den levende sjøfartshistorien i nasjonalparken. De har samtidig en svært viktig nyttefunksjon for sikkerheten til sjøs. I nasjonalparken er ikke vernebestemmelsene til hinder for drift, tilsyn og vedlikehold av fyr, fyrlykter og sjømerker.

§ 3 pkt. 1.2 Bestemmelsene i pkt. 1.1 er ikke til hinder for:
--

c) drift, tilsyn og vedlikehold av fyr, fyrlykter og sjømerker.

Energi- og kraftanlegg i nasjonalparken omfatter først og fremst master, kabler og ledninger for transport av elektrisk kraft. Synlige master og ledninger finnes over kortere avstander, og det foregår også strømforsyning i sjøkabler. Vann- og kloakknettene går også delvis gjennom nasjonalparken.

3.3.7 Motorferdsel

Motorferdsel til lands

I nasjonalparken er det forbud mot motorferdsel på land, på is og i lufta under 300 meter fra bakken. Forbudet på land gjelder motorferdsel i utmark. Motorferdsel i utmark styres av to lovverk. Kommunen er ansvarlig myndighet etter motorferdselloven, mens forvaltningsmyndigheten er ansvarlig myndighet etter verneforskriftene. I de fleste tilfeller må man ha tillatelse både etter verneforskrift og motorferdselloven for å kunne kjøre lovlig i utmark. I tillegg trenger man også grunneiers tillatelse til slik kjøring.

Folk flest har god forståelse for hva som er utmark. I nasjonalparken kan det imidlertid være noen tvilstilfeller, og forvaltningsmyndigheten og SNO har erfaring fra at det hvert år kjøres på steder som er utmark. Det forekommer også anmeldelser av slike for hold. Det er derfor nyttig å klargjøre tolkningen av kjørbar vei. Veier som er drenert med grøfter, opparbeidet med kjøredekk med påført masse som grus o.l., kan trygt oppfattes som kjørbar vei. Mange steder finnes det likevel utmark som stier, løyper, gamle traseer fra krigens dager og partier hvor morenen er synlig i dagen m.v. Det er strekninger som kan bære vekten av et kjøretøy og som dermed er fysisk kjørbare, men dette er ikke uten videre veier hvor motorisert ferdsel er tillatt.

Noen enkelte områder i nasjonalparken, spesielt på Tromøya har fritidsboliger som har veiforbindelse. For å få en fornuftig og god avgrensning av nasjonalparken, er et fåtall slike atkomstveier innlemmet i nasjonalparken. Forvaltningsmyndigheten kan fastsette i forvaltningsplanen hvilke eiendommer dette gjelder.

§ 3 pkt. 6.2 Bestemmelsen i pkt 6.1 er ikke til hinder for:

e) Motorferdsel til fritidsboliger på eksisterende traséer som er godkjent for dette i forvaltningsplan.

Motorferdsel i landbruket er omhandlet under kapittel 3.3.2 på side xx.

Motorferdsel til sjøs

Motorferdselforbudet i nasjonalparken gjelder ikke for båter på sjøen. Båttrafikken og hastighetsbestemmelsene i nasjonalparken er dermed regulert etter annet lovverk (Havne og farvannsloven / lokale - og nasjonale forskrifter)

I nasjonalparken er det et generelt forbud mot motorbåtrace. Forvaltningmyndigheten kan likevel etter søknad gi dispensasjon til tradisjonsrike båtrace som har eksistert over lengre tid før opprettelsen av nasjonalparken. Båtracene skal i størst mulig grad gjennomføres så skånsomt som mulig i forhold til naturverdiene. Dette gjelder særlig forstyrrelse i sårbare perioder for sjøfugler. Det må tas hensyn både i forhold til trasévalg og publikums plassering i forhold til hekkende fugler eller andre sårbare arter.

Båtrace som unntaksbestemmelsen gjelder er: Tvedestrandregattaen, ...flere?

Motorferdsel i luften

I nasjonalparken er det forbud mot motorferdsel i luften under 300 meter. Forbudet gjelder for alle typer luftfartøy herunder ubemannet luftfartøy og droner.

Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til transport av materialer til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, brygger og lignende, når dette vurderes som mest hensiktsmessige og skånsomme transportmulighet sammenholdt med verneverdiene. Slike oppdrag skal alltid vurderes lagt utenfor sårbare perioder for fugle- og dyrelivet.

§ 3 pkt. 6.1 Forbud mot motorferdsel

Motorferdsel til lands, på is og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt. Det er forbud mot:

a) Motorbåtrace og øvingskjøring med racingbåter.

Bildetekst:

Som hovedregel bør man unngå å kjøre dersom veien ikke holder kjørbar vei - standard som beskrevet ovenfor. Forvaltnings- myndigheten vil arbeide med å stenge av områder, stier m.v. hvor det ofte skjer brudd på forbudet mot motorferdsel.

3.3.8 Arrangementer

Det har vært avholdt en rekke ulike arrangementer i nasjonalparkområdet før nasjonalparken ble opprettet. Det har også vært en økende trend at flere arrangementer søker seg nettopp til verneområder på grunn av naturkvalitetene som finnes her. Det er derfor behov for å føre kontroll med hva som arrangeres i nasjonalparkområdet. Det er åpnet for at forvaltningsmyndigheten etter søknad kan tillate at arrangementer gjennomføres i nasjonalparken dersom de ikke er til vesentlig skade eller ulempe for verneverdiene eller verneformålet.

Arrangementer skal være kortvarige og ikke legge unødige beslag på, eller vesentlig hindre andre besøkende i nasjonalparken. Fare for forsøpling, slitasje og forstyrrelse vil også være avgjørende for om et arrangement kan gjennomføres.

§ 3 pkt. 5.4 Arrangementer

Arrangementer som ikke er til vesentlig skade og ulempe for verneverdier og -formål, kan tillates etter søknad, i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

3.3.9 Retningslinjer for Hove landskapsvernområde

Her kommer retningslinjer for de bestemmelsene som avviker fra nasjonalparkbestemmelsene.

3.3.10 Retningslinjer for Søm landskapsvernområde

Her kommer retningslinjer for de bestemmelsene som avviker fra nasjonalparkbestemmelsene.

3.4 Saksbehandlingsrutiner

3.4.1 Forvaltningsmyndigheter

Ansvar for forvaltningen av Raet nasjonalpark og Hove og Søm landskapsvernområder involverer følgende myndigheter:

Klima- og miljødepartementet (KLD) er øverste myndighet for miljøforvaltningen i Norge. Departementet har ansvaret for at den miljøpolitikken Stortinget har vedtatt blir gjennomført.

KLD er overordnet myndighet for forvaltningen av områder vernet etter naturmangfoldloven (tidligere naturvernloven og viltloven).

Miljødirektoratet er øverste fagmyndighet for naturvernsaker i Norge. Direktoratet har hovedansvar for forvaltning av områder vernet etter naturmangfoldloven (tidligere naturvernloven og viltloven). Det er Mdir som avgjør hvem som skal være forvaltningsmyndighet for det enkelte verneområde. Mdir er klageinstans for vedtak som forvaltningsmyndigheten i det enkelte verneområdet har gjort. Mdir skal også veilede forvaltningsmyndigheten i praktiseringen av verneforskriftene. Forvaltnings- og skjøtselsplaner for store verneområder skal godkjennes av Mdir.

Nasjonalparkstyret skal opprettes som forvaltningsmyndighet for nasjonalparker dersom et flertall av kommunene ønsker det. Nasjonalparkstyret skal bestå av politisk representant, fortrinnsvis ordfører, fra hver kommune, politisk representant fra berørt fylkeskommune (og representant(er) oppnevnt av Sametinget hvor dette er aktuelt). Klagemyndigheten for vedtak fattet av nasjonalparkstyret er Klima- og Miljødepartementet, etter saksforberedelse av miljø.

Sekretariat for nasjonalparkstyret skal være en **nasjonalparkforvalter** ansatt av **Fylkesmannen**. Forvalteren skal ha lokalt kontorsted. Inntil denne ordningen er etablert er det Fylkesmannen som har forvaltningsmyndigheten i nasjonalparken i Aust-Agder. Det vil bli utarbeidet egne vedtekter for nasjonalparkstyret.

3.4.2 Lovverk

Verneforskriften

Verneforskriftene for Raet nasjonalpark og landskapsvernområdene Hove og Søm finnes henholdsvis som vedlegg 1, 2 og 3.

Naturmangfoldloven

I all saksbehandling etter verneforskriften skal det gjøres en samlet vurdering i forhold til tiltakets virkning på verneverdiene og formålet med vernet. I naturmangfoldloven kap. 2 er det fastsatt **prinsipper for offentlig beslutningstaking** som skal legges til grunn som retningslinjer ved utøvelse av offentlig myndighet. Prinsippene kommer til anvendelse ved behandling av enkeltsaker etter verneforskriften.

Loven angir at det skal fremgå av vedtakene hvordan prinsippene har vært anvendt i den konkrete sak, og hvilken vekt de er tillagt, jf. § 7. Prinsippene omtales i loven som:

- Kunnskapsgrunnlaget (§ 8)

Utkast som følger verneforslaget på høring

- Føre-var-prinsippet (§ 9)
- Økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10)
- Kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver (§ 11)
- Miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12)

Naturmangfoldloven § 49 har egne regler for **utenforliggende virksomhet** som kan medføre skade inn i et verneområde. Kan virksomhet som trenger tillatelse etter annen lov innvirke på verneverdiene i nasjonalparken, skal hensynet til disse verneverdiene tillegges vekt ved avgjørelsen av om tillatelse bør gis, og ved fastsetting av vilkår. For annen virksomhet gjelder aktsomhetsplikten etter naturmangfoldloven § 6.

Naturmangfoldloven har også egne **håndhevings- og sanksjonsbestemmelser**, f. eks. bestemmelser om retting og avbøtende tiltak (§ 69), tiltak for å avverge eller begrense skader og ulemper (§ 70), direkte gjennomføring av forvaltningen selv (§ 71), bruk av andres eiendom ved gjennomføring av tiltak (§ 72) og tvangsmulkt (§ 73). Disse sanksjonsbestemmelsene er delegert til Fylkesmannen. Eventuell bruk av disse virkemidlene må derfor tas opp med Fylkesmannen.

Forholdet til andre lovverk

Verneforskriften gjelder parallelt og samtidig med aktuelle særlover. Et eventuelt tiltak må oppfylle kravene både etter verneforskriften/naturmangfoldloven og etter det regelverket tiltaket ellers reguleres etter. Forskrifter gitt med hjemmel i naturvern- eller naturmangfoldloven vil normalt gå foran andre lover eller forskrifter hvis det er motstrid mellom bestemmelser.

For tiltak som krever tillatelse både etter verneforskriften og annet lovverk, kan tiltakshaver (søker) om ønskelig søke om tillatelse parallelt hos de aktuelle myndigheter. Vedtak skal i slike tilfeller først fattes etter verneforskriften, dersom ikke annet følger av verneforskriften eller forvaltningsmyndighetens samtykke, jf. naturmangfoldloven § 48 3. ledd. Det bør fremgå av søknaden hvem (hvilke myndigheter) den er sendt til. Den praktiske samhandlingen mellom nasjonalparkstyret og andre myndigheter (spesielt kommunene og fylkeskommunen) må avklares nærmere mellom partene.

3.4.3 Generelle saksbehandlingsrutiner

Henvendelser og forespørsler om vernebestemmelsene

Før det eventuelt fremmes en konkret søknad vil det ofte være behov for kontakt mellom tiltakshaver og forvaltningsmyndighet for å avklare hvilke rammer verneforskriften setter for et tiltak. Slike henvendelser kan rettes til forvaltningsmyndigheten på den måten tiltakshaver finner mest hensiktsmessig (telefon, e-post, brev osv.). Det kan også være aktuelt med møte/forhåndskonferanse før formell søknadsbehandling.

Utkast som følger verneforslaget på høring

Hvis det er tvil om et tiltak eller en aktivitet omfattes av forbudsbestemmelsene, de generelle unntakene eller de spesifiserte dispensasjonsbestemmelsene, skal dette avklares med forvaltningsmyndigheten før tiltaket eller aktiviteten gjennomføres.

Søknader sendes forvaltningsmyndigheten

Alle søknader om dispensasjon fra vernebestemmelsene sendes til forvaltningsmyndigheten, dvs. nasjonalparkstyret.

Unntaks- og dispensasjonsbestemmelser

Vernebestemmelsene regulerer eller forbyr inngrep og aktiviteter som kan være i strid med verneformålet. Det er så langt det er mulig foretatt en interesseavveining mellom hensynet til vern og ønsker om bruk og tiltak i nasjonalparken i forkant av vernet. Denne interesseavveiningen avspeiles gjennom at det i forskriften er fastsatt både unntaksbestemmelser og dispensasjonsbestemmelser.

Tilstrekkelige opplysninger

Søknader skal inneholde tilstrekkelige opplysninger til at forvaltningsmyndigheten kan vurdere tiltakets virkning på verneverdiene. Forvaltningsmyndigheten skal om nødvendig veilede søker om dette kravet, og kan kreve tilleggsdokumentasjon dersom søknaden ikke inneholder tilstrekkelig dokumentasjon.

Innhenting av uttalelser

Saker som berører kulturminner skal sendes Aust-Agder fylkeskommune til uttalelse før vedtak fattes. Saker som gjelder kulturminner i sjø skal sendes Norsk Maritimt Museum til uttalelse. Fiskeri- og havbruksrelaterte spørsmål skal sendes Fiskeridirektoratet og Fiskerlaget Sør for uttalelse.

Underretning om vedtak

Følgende skal ha kopi av alle vedtak: Miljødirektoratet, Statens naturoppsyn (SNO), Fylkesmannen i Aust-Agder, Aust-Agder fylkeskommune og Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner. For øvrig gjelder forvaltningslovens regler om underretning om vedtak til parter i saken.

Klagebehandling

Klager på vedtak sendes forvaltningsmyndigheten (nasjonalparkstyret). Nasjonalparkforvalteren saksforbereder innkomne klager i samsvar med bestemmelsene i forvaltningsloven. Styret behandler klagen. Dersom vedtaket opprettholdes, oversendes klagen til Miljødirektoratet for forberedende klagebehandling. Mdir oversender deretter klagen til Klima- og Miljødepartementet som klageinstans.

Flerårige tillatelser

Det kan gis flerårige tillatelser for aktiviteter som gjentas regelmessig, for eksempel flytting av dyr, faste større arrangementer eller årvisse behov for motorferdsel. Det kan settes vilkår for slike tillatelser, for eksempel bruk av kjørebok, varighet/antall turer eller omfang. Flerårige tillatelser kan gis for inntil fem år.

Rundskriv om forvaltningen

Direktoratet for naturforvaltning har utarbeidet et eget rundskriv om forvaltning av verneforskrifter (november 2001, revidert februar 2010). Det vises til rundskrivet for en mer omfattende gjennomgang av saksbehandlingen ved utøvelse av myndighet i medhold av verneforskriften.

Rapportering

Forvaltningsmyndigheten skal gi en årlig rapport til Miljødirektoratet over innkomne søknader og vedtak, gjennomførte forvaltningstiltak og andre saker av interesse i forvaltningen av nasjonalparken.

3.4.3 Dispensasjon fra vernebestemmelsene

Unntaksbestemmelser

Verneforskriften for Raet nasjonalpark og landskapsvernområdene Hove og Søm har unntaksbestemmelser som angir at bestemte aktiviteter er tillatt. Det oppstår noen ganger tvil om hva som kan innfortolkes under unntaksbestemmelsene. F. eks kan noen bestemmelser fastslå at enkelte tiltak skal være tillatt, uten at man derved kan slutte at andre typer tiltak som er nødvendig for å gjennomføre det lovlige tiltaket også er tillatt. Et vanlig eksempel er motorferdsel for å gjennomføre det lovlige tiltaket. Dersom omsøkte tiltak ikke har hjemmel i unntaksbestemmelser i verneforskriften, må det vurderes om dispensasjon kan gis etter de spesifiserte dispensasjonsbestemmelsene, eller de generelle dispensasjonsbestemmelsene (se under). Nærmere retningslinjer for unntaksbestemmelsene er gitt i de enkelte temakapitler i planen.

Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser

Verneforskriften har en rekke spesifiserte dispensasjonsbestemmelser hvor det fremgår at forvaltningsmyndigheten «etter søknad kan gi tillatelse til» en rekke tiltak.

Formuleringen betyr ikke at forvaltningsmyndigheten *skal* gi tillatelse, men kun at man kan vurdere om en søknad gir grunnlag for å gi tillatelse. Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser er ofte uttrykk for konkrete avveininger av bruker eller eierinteresser i nasjonalparken. Enkelte tiltak og interesser er løftet frem og vurdert i verneprosessen, og gitt en spesifisert adgang til å søke tillatelser. Selv om dispensasjonshjemmelens ordlyd er utgangspunktet for tolkningen, må dispensasjonsadgangen også vurderes i lys av verneformålet, naturforholdene i nasjonalparken osv. Det er adgang til å stille vilkår til dispensasjoner ut fra hensynet til verneverdiene.

Nærmere retningslinjer for de spesifiserte dispensasjonsbestemmelsene er gitt i de enkelte temakapitler i planen.

Generelle dispensasjonsbestemmelser

Verneforskriften § 4 er en generell dispensasjonsbestemmelse som innebærer at forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra forskriften dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

Vilkåret om at tiltaket ikke skal påvirke verneverdiene nevneverdig innebærer at dispensasjonsadgangen er snever. Det kan bare dispenseres i de tilfeller tiltaket vil ha begrenset virkning for verneverdiene. Det er med andre ord i første rekke bagatellmessige inngrep eller forbigående forstyrrelser som er av stor betydning for søker sammenholdt med verneinteressene,

som omfattes av bestemmelsen. Siktemålet er at verneforskriften ikke uthules gjennom omfattende dispensasjonspraksis.

Tiltaket kan heller ikke stride mot formålet med vernet. Tiltak som kan påvirke verneverdiene nevneverdig, vil som oftest også være i strid med verneformålet. Det kan imidlertid tenkes at et mindre tiltak har liten betydning for verneverdiene isolert sett. I slike tilfeller er det viktig å vurdere om en dispensasjon gjennom presedens vil kunne åpne for mange tilsvarende tiltak på stedet, slik at summen over tid vil stride mot formålet med vernet.

Bestemmelsen er en sikkerhetsventil som skal fange opp uforutsette tilfeller eller spesielle/særlige tilfeller som ikke ble vurdert på vernetidspunktet.

3.5 Oppsyn

Statens naturoppsyn (SNO)

SNO er miljøforvaltningens operative feltorgan som er myndighetsutøver etter lov om statlig naturoppsyn av 21. juni 1996. Loven gir SNO-personell tilsynsmyndighet og ansvar for oppsyn med overholdelse av følgende miljølover; friluftsløven, naturmangfoldloven, motorferdselloven, kulturminneloven, viltloven, laks- og innlandsfiskloven, småbåtloven og deler av forurensningsloven i hele landet, både på offentlig og privat grunn. Oppsynsoppgaven er todelt og retter seg både mot tilsyn og overvåking av naturtilstanden og tilsyn med menneskets atferd i naturen i forhold til gjeldende regelverk.

I tillegg til rene kontrolloppgaver er også veiledning og informasjon om regelverket og bruken av nasjonalparken en del av naturoppsynets virksomhet. På bestilling fra forvaltningsmyndigheten kan naturoppsynet drive skjøtsel, tilrettelegging, registrering og dokumentasjon, herunder overvåking. Miljødirektoratet fordeler midler til tiltak i nasjonalparken.

SNOs hovedoppgavene i forbindelse med nasjonalparken er:

- Veilede og informere brukere og besøkende
- Kontrollere, rapportere og reagere på brudd på verneforskriften og annet regelverk
- Holde oversikt over utviklingstendenser i bruken av området
- Føre tilsyn med og drive vedlikehold på statlig eiendom, herunder informasjons- og oppmerkingsmateriell

På oppdrag fra forvaltningsmyndigheten kan SNO:

Utkast som følger verneforslaget på høring

- Føre oppdatert status for natur- og kulturverdiene i området, med vekt på truede og sårbare arter og forekomster
- Bidra i planlegging og gjennomføring av skjøtsel av spesielle natur- og kulturverdier

Arbeid som blir utført av SNO, er kostnadsfritt for styret.

Skjærgårdstjenesten

Skjærgårdstjenesten er et offentlig samarbeid om drift av sjøbaserte friluftsområder. Bidragsytere er staten v/Miljødirektoratet, fylkeskommunen og kommunene. Skjærgårdstjenesten i Aust-Agder har operative enheter i Tvedestrand, Arendal og Grimstad. Hovedoppgavene i forbindelse med nasjonalparken er:

- Renovasjon, vedlikehold, skjøtsel og tilsyn i skjærgårdspareområdene
- Veiledning, informasjon og holdningsskapende arbeid rettet mot brukere og besøkende
- Kontroll og rapportering av brudd på verneforskriften og annet regelverk, på oppdrag fra SNO
- Gjennomføre skjøtsel av spesielle natur- og kulturverdier etter avtale med forvaltningsmyndigheten/kulturminnemyndigheten/SNO, eventuelt i samarbeid med grunneiere eller frivillige organisasjoner

Politiet

Politiet behandler anmeldelser av brudd på verneforskriften, samt driver oppsyn etter ulike lovverk. Politiet samarbeider ofte med SNO om oppsyn i verneområdene.

4. Litteratur og vedlegg

Vedlegg;

Verneforskrifter

Bevaringsmål

Tiltaksplan

Temakart

Definisjoner/begreper – flyttes fra selve rapporten ?

Begreper og forkortelser

Forvaltningsmål:

Forvaltningsmål skal utarbeides av forvaltningsmyndigheten og er langsiktige og/eller strategiske mål for overordna tema som verneområdeforvaltningen ønsker å arbeide med for å styrke verneformålet.

Naturkvalitet:

Naturkvalitet er naturtyper, arter, geologi og landskap som skal bevares i et verneområde. Naturkvalitetene fremgår gjerne direkte av det overordnede verneformålet. I tillegg kan det være nødvendig å definere naturkvaliteter ut over verneformålet.

Bevaringsmål og bevaringsmålobjekt

Et bevaringsmål er en kort beskrivelse av en ønsket tilstand for en naturkvalitet. Kartobjektet som det da er knyttet bevaringsmål til kalles bevaringsmålobjekt.

Verneforskrift:

Verneforskriften og vernekartet er dokumenter som ligger til grunn for vedtak i statsråd, kongelig resolusjon for opprettelse av et verneområde. Verneforskriften er loven. Bestemmelsene i forskriften er tilpasset det enkelte verneområdet for å fremme formålet med vernet. Brudd på verneforskriftens bestemmelser er brudd på lov. Vernekartet viser grensene for området som verneforskriften gjelder for. Forvaltningsmyndigheten kan ikke endre på grenser for vernet eller verneforskriftens bestemmelser.

Vernemyndighetene:

Vernemyndighetene består hierarkisk av Klima- og Miljødepartementet, Miljødirektoratet og Fylkesmannen.

Klima- og miljødepartementet har delegert forvaltningsmyndigheten for nasjonalparker og andre store verneområder til nasjonalpark-/verneområdestyrer som består av folkevalgte representanter fra kommune og fylkeskommune, samt Sametinget i samiske områder. Denne lokale forvaltningsordningen ble innført i januar 2010.

En statlig ansatt nasjonalpark-/verneområdeforvalter fungerer som sekretariat for styret. Forvalteren skal sikre god kontakt med og ha kunnskap om lokalmiljøet. Forvalteren er ansatt hos fylkesmannen, men er underlagt styret i forhold knyttet til verneområdeforvaltningen.

For å sikre en kunnskapsbasert forvaltning skal forvalteren være en del av og kunne benytte det samla kompetansemiljøet hos fylkesmannen. Forvalteren skal legge opp til at forvaltningen skjer i samsvar med internasjonale forpliktelser, nasjonale føringer, naturmangfoldloven og verneforskriften. Kunnskap om bl.a. samisk kultur er derfor viktig i de områdene det er relevant.

Utkast som følger verneforslaget på høring

Forvaltningsmyndigheten skal først og fremst utøve myndighet i henhold til vernebestemmelsene og utarbeide forvaltningsplaner. Det innebærer bl.a. å sørge for den praktiske forvaltningen av verneområdene inkl. ansvar for at tiltakene i forvaltningsplanen blir gjennomført.

Naturtype

En naturtype er en ensartet type natur som omfatter alt plante- og dyreliv og de miljøfaktorene som virker der. Den store variasjonen av naturtyper vi har i Norge er en viktig del av naturmangfoldet, både som levested for arter og som økosystemer

Tiltakshaver

Tiltakshaver er den som er ansvarlig for et tiltak som ønskes gjennomført – eier av tiltaket. I de fleste tilfeller vil det være grunneier, og stort sett sammenfaller tiltakshaver og søker. Det vil si at den som ønsker tiltaket gjennomført også søker ansvarlig myndighet om tillatelse/dispensasjon.

-Noen flere begreper?? Fyll ut ved behov

Forkortelser brukt

KLD – Klima- og miljødepartementet

Mdir- Miljødirektoratet

SNO – Statens naturoppsyn

FM - Fylkesmannen

NP – nasjonalpark (RNP= Raet nasjonalpark)

LVO – landskapsvernområde (HLVO= Hove landskapsvernområde, SLVO= Søm landskapsvernområde)

nml – naturmangfoldloven

pbl – plan- og bygningsloven

forskriften – verneforskriften (3 forskjellige verneforskrifter; RNP, HLVO og SLVO)

FBA – Fotavtrykk bebygd areal; brukt om arealet av et objekt sett ovenfra (omkrets)

Bevaringsmål/Forvaltningsmål

Tabell hentet fra Raet Ivo forvaltningsplan – her er mye bra som kan brukes eller gi ideer til NP. Bevaringsmåldefinisjonen er skjerpet siden dette. Nå vil mye heller passe som forvaltningsmål.

Kommenter gjerne tabellene...

Raet Ivo

Naturkvalitet	Bevaringsmål	Trusler	Tilstand 2011
Naturlandskap - GEoloGI Berggrunn og kvartærgeologiske forekomster på land og på sjø- bunnen	Berggrunnen med isskurt fjell i dagen og kvartærgeologiske avsetninger skal bevares som på vernetidspunktet. Det gjelder både overflateformer og struk- turer nedover i grunnen.	Allment friluftsliv - nye turstier og nye tråkk på kryss og tvers, slitasje og oppstabling av stein for le og soling. Fjerning av rullestein Motorferdsel i utmark, spor etter ulovlig kjøring. Infrastruktur med bl.a. vann- ledninger til hytter. Tilbygg - ombygging av hytter. Sumeffekten av byggetiltak forsterkes over tid. Tiltagende gjengroing av tre- og buskvegetasjon i strand- sonen og randområdene.	Vekslende. Konturene av ter- rasseringen av strandvollene på Spornes synes stedvis å ha blitt mindre tydelige over tid. Ikke tilfredsstillende. Henting av rullestein på Hove og Spornes. Ikke tilfredsstillende. Bl.a. enkelttydelige kjørespor i rullesteinsbeltene på Spornes. Varigskade. Tilfredsstillende. Tilstanden er ikke vesentlig endret siden 2005. Tilfredsstillende, usikker over tid. Tilstanden er ikke vesentlig endret siden 2005. Vekslende. Tiltagende etablering og spredning av småplanter utover i

Utkast som følger verneforslaget på høring

Naturkvalitet	Bevaringsmål	Trusler	Tilstand 2011
Naturlandskap - VEGETASJON Skogarealer, le- belter i strand- sonen	Lebelter av barskog og lauvtrær på utsiden av Tromøya skal bevares som overordnet vegetasjonsskjerm mot havet. Det er trær som gjennom langsom utvikling under værutsatte forhold har utviklet særegne former, enten som enkelttrær eller som sammenhengende belter. Lebeltet av selje langs strandsonen på Spornes skal bevares i en tilstand som i 2011.	Stedvis markerte innslag av sitkagran som gradvis for- trenger stedlig vegetasjon. Friluftsliv, ønske om å redusere vegetasjonsbremsen	Ikke tilfredsstillende med hensyn til sitkagran som sprer seg til stadig nye steder. Tilfredsstillende.
Skogarealer, Hove	Skogen på Hovehalvøya skal bevares med overordnet karakter av barskog, hovedsakelig furu. Noe gran bevares for å opprettholde diversitet der bonitet tilsier det. Det gjelder også gran i lebeltet øst og vest for Såta som har utviklet spesielle vekstformer. I områder med vesentlig innslag av lauvtrær vil blandingsskog med fokus på edellauvtrær være et mål.	Gammel, utvokst gran (vanlig norsk gran) sør for Hove Camping og sitkagran i til dels store bestand. Skjøtsel som ikke er i henhold til plan. «Svartelistearter». Spredte forekomster av rynkerose på Hoveodden og mot Hovekilen. Enkelte	Ikke tilfredsstillende for enkelte partier med vanlig gran og sitka- gran som sprer seg. Tilfredsstillende for areal hvor det er foretatt skjøtsel siden 2005. Vekslende. Kjemisk bekjemping igangsatt og gjentatt, videre opp- følgning
Skogarealer, Botne/Bjelland - Spornes	Botneskogen med mye barskog av grove dimensjoner, dominans av gran. Bevares som overordnet landskaps- karakter.	Hogst utover skogbruk i Botneskogen. «Svartelistearter». Kartlegging viser mange og spredte forekomster av platanlønn ved Bjelland og strekningen Listranda - Spornes. Spredte forekomster av rynkerose	Tilfredsstillende. Retningslinjene fra 2005 testet ut ved hogst i 2006, men bør gjennomgås. Vekslende. Kjemisk bekjemping igangsatt og gjentatt. Overvåkes for ny behandling ved sprøyting, ringbarking og felling.

Utkast som følger verneforslaget på høring

Skogarealer, Ærøya	Landskapskarakteren av ei skogkledd øy med gammel skog skal opprett- holdes.	Store, spredte forekomster av sitkagran som gradvis fortrenger annen vegetasjon. Gruppe med store trær inne på øya utgjør en betydelig spredningskilde. «Svartelistearter». Spredte forekomster av	Ikke tilfredsstillende med hensyn til ytterligere spredning og domi- nans av sitkagran på sikt. Fjerning må følges opp. Vekslende. Kjemisk bekjemping igangsatt og gjentatt, overvåkes for evt.
--------------------	--	--	--

Naturkvalitet	Bevaringsmål	Trusler	Tilstand 2011
Utmarksarealer, Merdø	Arealer vest for Gravene, Dynnvikheia og St.Hansheia vurderes tilbakeført til et mer åpent preg med dominans av lyngvegetasjon. Noe furu beholdes. Karakteristisk vegetasjon på utsiden av Merdø med einer, furu og varmekjære buskvekster i blanding bevares.	Tiltagende gjengroing av ulike lauvtreslag og furu. Sitkagran, grupper av store trær og spredte eksemplarer av ulik størrelse. «Svartelistearter». Mange spredte forekomster av platanlønn, konsentrerte	Vekslende. Landskapets karakter endres på sikt og reduserer tilgjengeligheten. Ikke tilfredsstillende. Vekslende. Kjemisk bekjemping igangsatt og gjentatt, overvåkes for evt. videre behandling ved sprøytning, ringbarkning og
Utmarksarealer, Jerkholmen	Oppnådd effekt av gjennomført rydding av einer skal sikres.	Gjengroing - evt. for lavt beitemetrykk. Avpasse dyretallet i forhold til reetablering av grasvegetasjonen. Oppslag av nitrofile pioner- arter. «Svartelistearter»	Tilfredsstillende for reetablering av grasvegetasjonen og landskapsvirkningen. Vekslende. Enkelte partier har mye tistler. Tilfredsstillende. Forekomster ikke registrert
Einervegetasjon - Tromlingene, øst	Oppnådd effekt av gjennomført rydding av einer skal sikres.	Gjengroing - evt. for lavt beitemetrykk. Avpasse dyretallet i forhold til reetablering av grasvegetasjonen. Oppslag av nitrofile	Tilfredsstillende for reetablering av grasvegetasjonen og landskapsvirkningen. Fortsatt felter med einer. Vekslende. Enkelte partier har
Enkelttrær	Barlingen på Tromlingene, øst skal bevares samt kristtornen på Merdø.	Barlind - evt. beiting av andre dyrennsau. Kristtornen(e) - tiltagende gjengroing.	Tilfredsstillende. Vekslende.

Utkast som følger verneforslaget på høring

Havstrand - strandenger	Strandengene i landskapsvern-området skal bevares med minst da- gens utbredelse og biologiske mang- fold. Tilbakeføres til tidligere bedre tilstand etter nye registreringer og tilrådninger fra	Gjengroing, slitasje, tråkk, evt. manglende beiting og tråkk. Mangel på oppdaterte regis- treringer.	Vekslende usikker. Igangsatte registreringer ikke slutført.
Karplanter , rødlisteart er	Planter og plantesamfunn som er sær- egne for landskapsvernområdet eller «rødlistet», skal bevares.	Gjengroing eller for rask, fri- stilling ved rydding av vegeta- sjon. Tråkk - slitasje, evt. manglende beiting.	Vekslende Vekslende
Marine forhold	Dokumenterte ålegrasenger skal bevares.	Fysiske inngrep	Tilfredsstillende

Naturkvalitet	Bevaringsmål	Trusler	Tilstand 2011
dyrEIV			
Fugleliv	Forholdene for fuglelivet på Tromlin- gene østre del skal opprettholdes på dagens nivå i samsvar med vernefor- skriften om fuglelivsfredning. Forholdene på Jerkholmen som meget god trekkfugllokaltet og hekkelokalitet for andefugler o.a. skal bevares.	Manglende systematiske registreringer, tidsserie om variasjoner. Forstyrrelse: Ferd- sel spesielt i hekketiden. Hundesom slippes i hekketiden. Predatorer: Mink, grevling og rødrev Manglende systematiske registreringer, tidsserie om variasjoner. Ferd- sel, opphold, sønnel.	usikker grunnet manglende registreringer, tidsserie. Vekslende usikker grunnet manglende registreringer, tidsserie. Vekslende
Insekter - sommerfugl er	Natur- og vegetasjonstyper for et stort antall registrerte arter av sommer- fugler skal opprettholdes.	Drenering av myr ved Spornes. Kjøring på tørr- bakker ved tidl. skytebane ved Spornes. Rydding av krattsamfunn i overgangen til rullesteinsbeltene, Bjelland - Botstangen.	Tilfredsstillende, usikker på sikt
Pattedyr	Leve- og yngleområder skal bevares	Ferd- sel	usikker
Kultu- rIANdSKAP			
Dyrket mark	Opprettholde dagens arealer med aktivt dyrket mark, ca. 30 da. Arealene må forbli åpne flater i landskapet uten gjengroing.	Nedlegging av aktiv drift på dyrkede arealer.	Tilfredsstillende. Noe areal er gått over til inn- marksbeite siden 2005.

Utkast som følger verneforslaget på høring

Utmark	Kulturlandskapet på Tromlingene og Jerkholmen skal holdes som gode beitearealer for sau. De åpne grasflatene skal holdes betydelig større sammenlignet med situasjonen i 2005 da første forvaltningsplan ble utarbeidet. Nyryddete arealer skal holdes åpne. Karakteristiske einerbakker og forskjellige typer trær og busker bevares stedvis og på «ryggene» i landskapet, Tromlingene og Jerkholmen.	Gjengroing av einer og gran på Tromlingene. Spredte småplanter av einer som gror opp på nye steder både på Tromlingene og Jerkholmen. Oppblomstring av nitrofile arter. Videreføring av omfattende rydding av einer over kort tid. Tiltagende fremvekst av skog på Tromlingene.	Tilfredsstillende. Positiv effekt av ryddetiltak av einer hittil. Vekslede når det gjelder utvikling av skog på Tromlingene - endrer landskapets karakter. usikker på utviklingen av forekomstene av nitrofile arter. Vekslede for Jerkholmen. Tilfredsstillende for rydding som er utført på Tromlingene og Jerkholmen. Ikke tilfredsstillende for fremvekst av skog på Tromlingene.
--------	---	--	--

Naturkvalitet	Bevaringsmål	Trusler	Tilstand 2011
	Merdø, Gravene skal holdes som en åpen slette. Medvirke til at Museums- jordet (ikke vernet) holdes uten gjengroing - viktig for tilgjengelighet og opplevelse av	Gjengroing.	Tilfredsstillende for Gravene og kantene rundt.
Steingjerder	Opprettholde gamle steingjerder. Registrere tilstanden med tanke på mulig restaurering av de mest terdannede i det gamle kulturlandskapet.	Manglende vedlikehold ved krattvegetasjon ikke ryddes regelmessig. Ferdsel - folk klyver over, stein rives ned.	Vekslede. Stedvis er de gamle, historiske steingjerdene overgrodd og i dårlig stand.
KuTurMINNER			
Gravrøyser	Gravrøyser og andre kulturminner fredet etter kulturminneloven skal bevares. I samarbeid med Aust-Agder fylkeskommune drøfte behov for rydding og felles informasjon.	Gjengroing, tråkk, slitasje og utkastning av stein ved at folk lager seg solgropes bl.a.	Vekslede. Ikke vesentlig endret siden 2005.
Rester fra 2. verdenskrig	Rester etter okkupasjonsmaktens militæranlegg i Raet lvo bør kartlegges og verdisettes med tanke på bevaring eller sletting.	Manglende kunnskap hos publikum ettersom tiden går. Ingen kjente fysiske	usikker pga. manglende oversikt og verdisetting med tanke på bevaring og informasjon.

Tromlingene NR

Naturkvalitet	Bevaringsmål	Trusler	Tilstand 2011
Naturlandskap - GEologi			

Utkast som følger verneforslaget på høring

Berggrunn og kvar- tærgeologiske forekomster på land og på sjøbunnen.	De store kvartærgeologiske rullesteinsavsetningene med karakteristiske strandvoller skal bevares intakt, dvs. slik de fremstod på vernetidspunktet. Det gjelder både overflate-former og strukturer ned- over i grunnen. På vernetidspunktet ble naturreservatet karakterisert som	Gjengroing av einer særlig i skråning mot Båsebukta. Allment friluftsliv. Ferdsel, grilling og bålbrekking.	Vekslende
Mudderbanker	Mudderbankene på innsiden mot fast- landet skal bevares.	Ingen kjente	Tilfredsstillende
Tjernet	Tjernet bevares med nåværende ut- bredelse og avrenningsnivå.	Gjengroing av gran og furu o.a. fra østsiden av tjernet.	Ikke tilfredsstillende
Naturlandskap -			
Våtmarkssonen rundt tjernet med vegetasjon av siv og andre	Siv sør for tjernet og andre arter som er karakteristiske for våtmarkssonen rundt tjernet skal bevares.	Tilgroing og spredning av furu.	Ikke tilfredsstillende
Åpent beitelandskap med busk-vegetasjon innenfor rullesteinsforma-	Åpent beitelandskap med einerbakker skal fremmes.	Tiltagende utbredelse av einer gir gjengroingseffekt Evt. forekomster av «Svarte-	Vekslende usikker. Mangler registreringer.
Havstrand - strandenger	Strandengene skal bevares med minst dagens utbredelse og biologiske mangfold og «rødlistearter». Tilbake- føres til tidligere bredde mot mudderbankene og vikene på innsiden mot	Gjengroing av einer ut over strandengareal mot Båsebukta. Redusert beiting av grågåss og mindre beitetrykk av sau. Evt. transport i tilknyt- ning til	Ikke tilfredsstillende på innsiden mot fastlandet. usikker. Avventer endelig rapport fra undersøkelser.
Marine forhold	Dokumenterte ålegrasenger skal bevares.	Fysiske inngrep	Tilfredsstillende
dyrEIV			
Fugleliv	Områdets kvaliteter som viktig hekke- og trekkfugllokaltet skal bevares særlig med hensyn til de lange mudderstrendene/mudderbankene. Sandlo er en av disse artene som hekker i tillegg til en mengde andre trekkende vadefugler.	Manglende systematiske registreringer, tidsserie om variasjoner av arter og antall. Forstyrrelse: Ferdsel spesielt i hekketiden. Hunder som slippes i hekketiden.	usikker grunnet manglende registreringer, tidsserie. Vekslende. Skadevirkninger forekommer. Totaleffekt usikker.

Naturkvalitet	Bevaringsmål	Trusler	Tilstand 2011
		Gjengroing. Reduksjon av biotopen havstrand fører til tap av de arter eller i det minste det antall individer av arter som er knyttet	usikker grunnet manglende registreringer, tidsserie.
KuITurMINNER			
Gravrøyser	Gravrøyser fredet etter kulturminne- loven og andre kulturminner bevares ved bedre å	Gjengroing, tråkk, slitasje og utkasting av stein.	Tilfredsstillende

Store torungen NR

Naturkvalitet	Bevaringsmål	Trusler	Tilstand 2011
Naturlandskap - GEologi			
Berggrunn og kvar- tærgeologiske forekomster på land og på sjø-	Berggrunnen med isskurt fjell i dagen og kvartærgeologiske avsetninger skal bevares som på vernetidspunktene.	Allment friluftsliv, ferdsel og opphold, i naturreservatet også utenom ferdsels- og ilandstigningsforbudet i pe-	Tilfredsstillende

Naturkvalitet	Bevaringsmål	Trusler	Tilstand 2011
Naturlandska p -			
Buskvegetasjon av einer og lauv- fellende trær	Einer bør holdes i sjakk for å forhindre en gjengroing av hekkeområdene for sjøfuglene. Noe buskvegetasjon behol- des som egne hekkeplasser for fugl.	Tendens til gjengroing ved at einerbusker vokser utover og reduserer åpent areal med egnede hekkeplasser. Evt. redusert eller oppør av beiting.	Vekslende Tilfredsstillende med dagens antall beitende
Karplanter	Variert flora av urteaktige vekster, blomsterplanter og grasarter skal bevares, særlig oppmerksomhet på evt. «rødlistearter».	Evt. oppphør/ redusert beiting vil sannsynligvis føre til gjen- groing på sikt. Evt. forekomster av «Svarte- listearter».	Tilfredsstillende med dagens antall beitende sau usikker. Kartlegging mangler.
dyrEiIV			
Fugleliv	Naturreservatets naturgitt forhold som viktig hekkeplass for sjøfugl skal opp- rettholdes. Forholdene i landskaps- vernområdet for dyreliv inkl. fugleliv skal opprettholdes. Ferskvannsdammen, nordvest i lvo som fuglebiotop vurderes reetablert.	Stedvis tendens til noe gjen- groing. Forstyrrelse: Ferdsl spesielt i hekketiden og over- tredelse av ilandstignings- forbudet 15. april - 15. juli i naturreservatet. Beiting - tråkk uroer hek- kingen. Hunder som slippes i hekketiden.	Tilfredsstillende. På sikt følge utviklingen i forhold til økt besøk i organiserte former. usikker vedr. uroing ved beiting, mangler dokumentasjon.
KuITur- IANdSKAP			

Utkast som følger verneforslaget på høring

Arealene rundt fyrstasjonens	De åpne arealene skal bevares som i 2011 til fordel for fugler som hekker på bakken.	Evt. slitasje og forsøpling	Tilfredsstillende
Steingjerder	Strukturer og steingjerder for tidligere parseller med dyrket mark bevares og om mulig utbedres.	Gjengroing. Ferdsel - klyving over steingjerdene med utrasing av stein.	Vekslende
«Jordet» og feltet vestenfor	Holde «Jordet» og feltet vestenfor i naturreservatet ryddet for eier og annen buskvegetasjon innenfor stein- gjerdene til fordel for fugler som hekker på bakken.	Gjengroing. Overtredelse av ilandstigningsforbudet, 15. april -	Vekslende for «Jordet». Ikke tilfredsstillende for feltet vestenfor. Tilfredsstillende
«Hagen»	«Hagen» eller «Grotten» som ligger i utmarka på Store Torungen, ryddes frem og med kulturvernmåthetene.	Gjengroing Overtredelse av ilandstigningsforbudet, 15. april - 15. juli	Ikke tilfredsstillende Tilfredsstillende
KuLTurMINNEr			
Gravrøyser	Gravrøyser fredet etter kulturminne- loven og andre kulturminner bevares ved bedre å synliggjøre og informere om dem.	Gjengroing og utkasting av stein.	Tilfredsstillende